

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Věra Pažourková

Hry a činnosti pro rozvoj dítěte raného věku
se sluchovým postižením

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila pouze prameny uvedené v seznamu bibliografických citací.

V Olomouci dne 12. 4. 2017

Vlastnoruční podpis:.....

Poděkování:

Děkuji panu doc. Mgr. Jiřímu Langerovi, Ph.D. za odborné vedení, poskytnutí cenných rad a připomínek v průběhu vytváření této práce. Mé poděkování patří také vedoucí služby Rané péče pro Moravu a Slezsko paní Mgr. Anně Kučerové, Ph.D. a celému týmu poradkyň za spolupráci, vstřícný přístup a poskytnutí podmínek pro provedení výzkumu.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	7
1 Sluchové postižení	7
1.1 Obecné informace	7
1.2 Klasifikace	8
1.3 Etiologie	10
2 Vývoj dítěte	12
2.1 Prenatální vývoj	12
2.2 Perinatální vývoj	13
2.3 Postnatální vývoj	14
3 Raný věk	21
3.1 Vymezení raného věku	21
3.2 Důležitost pro rozvoj	22
4 Hra	25
4.1 Definice a charakteristika hry	25
4.2 Rozvoj pomocí hry	26
4.3 Hra ve vývoji dítěte	28
4.4 Hry pro děti se sluchovým postižením	30
Praktická část	32
5 Cíle výzkumu	32
6 Metodika výzkumu	33
6.1 Charakteristika výzkumného vzorku	33
6.2 Metody získávání dat	36
6.3 Procedury sběru dat	36
6.4 Analýza a interpretace dat	38
7 Diskuse	51

Závěr.....	52
Seznam bibliografických citací	53
Seznam elektronických zdrojů.....	56
Seznam použitých symbolů a zkratk	58
Seznam grafů a seznam tabulek	58
Seznam příloh.....	58

Úvod

Je všeobecně známo, že děti zažívají nejmarkantnější progres z hlediska celkového rozvoje osobnosti v prvních třech letech života. Proto je potřeba klást v tomto věku obzvlášť velký důraz na poskytování příznivých podmínek, které tento rozvoj usnadní. K tomu společně s jinými institucemi přispívá také služba rané péče, v rámci které je poskytována podpora pro rodiny s dětmi s postižením od narození do sedmi let věku. Poradci rané péče využívají při intervencích v rodinách kromě pomůcek také hry a další činnosti reedukačního, kompenzačního a jiného charakteru. Edukace formou her je pro jedince v tomto vývojovém období primární. Teoretická základna k této problematice bude zpracována v první části této práce.

Publikací, které by se zabývaly možnostmi využití her u dětí se sluchovým postižením, bohužel není mnoho. Jak pro rodiče těchto dětí, tak pro poradce může být někdy obtížné hledat inspiraci pro práci s daným dítětem, která by zároveň snižovala negativní důsledky sluchového postižení. Nejdůležitějším faktorem při výběru praktické části této práce byla možnost využití jejího výstupu v praxi. Z tohoto důvodu vnímáme druhou, prakticky koncipovanou část této práce jako stěžejní. Rádi bychom se v ní zaměřili na vytvoření sborníku her a činností využitelných u této cílové skupiny. Hlavním cílem výzkumu prováděného v rámci praktické části je usnadnění práce poradců Rané péče pro Moravu a Slezsko spadající pod činnost Centra pro dětský sluch Tamtam, o. p. s. a s tím související zlepšení služby nabízené jejich klientům, zejména zprostředkování většího množství podnětů pro práci s dětmi se sluchovým postižením.

Výše uvedené cíle budou realizovány pomocí několika metod. Nejprve se zaměříme na sběr dat týkajících se konkrétních aktivit a vytvoření jejich přesného popisu. Dále ve spolupráci s Centrem pro dětský sluch Tamtam, o. p. s. ověříme jednotlivé hry díky zpětné vazbě a odborným poznatkům získaným od poradců. Nakonec naplánujeme přímou práci s klienty, při které vybrané hry a činnosti ověříme v praxi a zjistíme tak efekt jejich aplikace. Využijeme metody pozorování a následného rozboru zaznamenaných dat ve formě terénních poznámek. Ze získaných poznatků nakonec vytvoříme tištěný sborník, který bude sloužit jako inspirace pro rodiče dětí se sluchovým postižením.

Teoretická část

V první části práce se budeme zabývat vytvořením teoretické základny, která slouží k utvoření uceleného rámce pro pohled na danou problematiku. Je rozdělena do čtyř kapitol, z nichž každá se věnuje jedné oblasti pojící se k tématu práce. V první kapitole je podrobně popsána problematika sluchového postižení, včetně klasifikace a etiologie sluchových vad. Druhá kapitola je zaměřená na celkový vývoj dítěte v jednotlivých obdobích života s akcentem na odlišnosti ve vývoji dětí se sluchovým postižením. Na ni navazuje třetí kapitola, jež se zabývá podrobnou charakteristikou dítěte v raném věku. V poslední, čtvrté, kapitole je popsána teorie her, jejich principy, klasifikace a důležitost v edukačním procesu.

1 Sluchové postižení

1.1 Obecné informace

Sluchové postižení je charakterizováno jako omezení nebo úplná ztráta sluchového vnímání, které ani při optimální korekci kompenzačními pomůckami neumožňuje jedinci s postižením vykonávat každodenní aktivity v plném rozsahu. Přestože se jedná o postižení, které není na první pohled zřetelné, můžeme tvrdit, že patří k těm nejtěžším z hlediska integrace jedince do společnosti. Hlavním důvodem závažnosti sluchového postižení jsou především komunikační bariéry a celkové znevýhodnění v sociální interakci. Slowík (2007, s. 71) uvádí, že *„pokud bychom jako slyšící ztratili sluch, přijdeme v okamžiku o přísun až 60 % informací, což je újma relativně nižší než v případě ztráty zraku, ve skutečnosti by to však nepředstavovalo o mnoho snazší situaci.“* Srovnání s postižením zraku využívá také Pulda (1994), který zmiňuje, že většina lidí bere větší ohled na nevidomé a je jim více ochotna pomáhat než osobám s těžkým postižením sluchu. Jako důvod uvádí posuzování osob s daným postižením především podle jeho viditelných důsledků.

Dle statistik Světové zdravotnické organizace (dále jako WHO) trpí sluchovým postižením přes 5 % světové populace, přičemž většina těchto osob žije v zemích s nízkými či středními příjmy. (WHO, 2017) Tento údaj můžeme vztáhnout i na Českou republiku, ve které by tak mělo žít přibližně 530 000 osob se sluchovým postižením. Tento údaj potvrzuje i Hrubý (1999), který uvádí, že v České republice žije přibližně 0,5 milionu neslyšících a nedoslýchavých.

1.2 Klasifikace

Sluchové vady můžeme rozdělit podle několika kritérií. Jedním z nich je členění podle stupně ztráty sluchu, kterou stanovila WHO v roce 2012, na kategorie:

- **normální sluch** (se ztrátou 0-25 dB na lepším uchu)
- **lehké poškození sluchu** (se ztrátou 26-40 dB na lepším uchu)
- **středně těžké poškození sluchu** (se ztrátou 41-60 dB na lepším uchu)
- **těžké poškození sluchu** (se ztrátou 61-80 dB na lepším uchu)
- **velmi těžké poškození sluchu** (se ztrátou 81 dB a víc na lepším uchu)

Souralová (2005) dále uvádí členění dle doby vzniku sluchové vady. Rozlišujeme zde sluchové vady prelingvální a postlingvální:

- **Prelingvální sluchové vady**, které jsou vrozené nebo získané v době, kdy ještě není ukončen základní vývoj řeči, nedostatečně fixované řečové projevy zanikají a řeč se spontánně nerozvíjí,
- **Postlingvální sluchové vady**, kdy k ztrátě sluchových funkcí došlo až po ukončení základního vývoje řeči, mluvená řeč je dostatečně fixovaná a řečové projevy nezanikají.

Slowík (2007) popisuje ještě třetí kategorii, a to:

- **Perilingvální sluchové postižení**, charakterizováno jako ztráta sluchu vzniklá v období vývoje řeči.

Další možné rozdělení sluchových vad je z hlediska místa narušení sluchové dráhy. Může nám pomoci při volbě vhodného způsobu léčby. Poruchy sluchu zde dělíme na:

- **Centrální poruchy sluchu**, jež mají příčinu v poškození korových nebo podkorových oblastí. Centrální nervová soustava není schopna zpracovat informace přinášené z vnitřního ucha. Jedinci s tímto postižením zvukové podněty sice slyší, ale nedokážou jim přiřadit význam.

- **Periferní poruchy sluchu**, které vznikají v důsledku organického poškození periferní části sluchového analyzátoru. Podle místa patologického nálezu se dále dělí na:
  - **Převodní** (hypacusis conductiva), které zabraňují přenosu mechanické energie přes části středního ucha. U tohoto typu bývá většinou poškozen bubínek nebo sluchové kůstky, ale může vzniknout také v důsledku ucpání zvukovodu. To dále omezuje přenos mechanické energie na oválné okénko a sluchový vjem se tak nemůže správně vytvořit. Jelikož samotná porucha nezasahuje do vnitřního ucha, nemůže způsobit úplnou hluchotu. Sluchová percepce je zajištěna kostním vedením zvuku a maximální sluchová ztráta je v tomto případě 60 dB. Převodní poruchy sluchu lze také zlepšit pomocí operace.
  - **Percepční** (hypacusis perceptiva), které se dále dělí podle místa vzniku na *kochleární* a *suprakochleární* (retrokochleární). Kochleární vady vznikají poškozením vláskových buněk uvnitř Cortiho orgánu, oproti tomu suprakochleární vady jsou lokalizovány kdekoliv v dalším průběhu sluchové dráhy, tedy na sluchovém nervu. Percepční poruchy jsou na rozdíl od předchozího typu většinou ireverzibilní a mohou indikovat první příznaky závažného onemocnění centrální nervové soustavy.
  - **Smíšenou** (hypacusis mixta), která je způsobena kombinací obou předchozích typů poruch sluchu. (Hložek, 1995; Marschark, 2007; Mukšnáblová, 2014)

Můžeme se setkat také s dělením sluchových vad v rámci surdopedie, z hlediska speciálněpedagogických přístupů, intervencí a edukace. Toto členění zmiňuje např. Houdková (2005). Děti se sluchovým postižením dělí na:

- **Neslyšící** – vrozená hluchota či získaná v raném věku
- **Se zbytky sluchu** – dítě s neúplnou ztrátou sluchu, kdy zbytky sluchu nestačí ke spontánnímu vývoji řeči, lze je ale při rozvíjení řeči využít
- **Nedoslýchavé** – se ztrátou sluchu 20-90 dB; dále rozlišuje nedoslýchavost *lehkou*, *střední* a *těžkou*
- **Později ohluchlé** – ke ztrátě sluchu došlo postlingválně
- **S kombinovanými vadami** – sluchová vada kombinovaná s jiným postižením

1.3 Etiologie

V předchozí kapitole jsou popsána různá členění sluchových vad, ke kterým se řadí také klasifikace dle příčiny. Jelikož se jedná o členění rozsáhlejší, avšak pro speciálněpedagogickou intervenci neméně důležité, je mu věnována samostatná podkapitola.

Znalost etiologie dané sluchové vady je důležitá především z hlediska stanovení správné diagnózy, prognózy a k určení vhodné a účinné léčby (Edelsberger, 2000). Může však být nápomocná i z psychologického hlediska. Vědomí toho, co vadu zapříčinilo, může pomoci rodičům při překonávání pocitu viny. Znalost přesné příčiny a tudíž i rizika, že se u dalších potomků bude opakovat, může také rodičům usnadnit rozhodování, zda se pokusit mít další dítě. (Pulda, 1994)

Ne vždy lze faktor, který sluchovou vadu zapříčinil, dohledat. Podle autorů Marschark a Spencer (2011) je až 30 % sluchových ztrát idiopatických.

Zjistitelné příčiny můžeme rozdělit do dvou základních skupin na endogenní a exogenní.

Endogenní (vnitřní) příčiny jsou v genetickém kódu dítěte. Tyto příčiny postihují více než polovinu dětí se sluchovým postižením. Více než 50 % z nich má příčinu genetickou, 30 % je způsobeno ostatními prenatalními riziky a u zbylých 20 % vad nefiguruje žádné zjistitelné riziko. Nejčastějšími dědičnými geneticky podmíněnými vadami jsou autozomálně recesivně dědičné poruchy (např. Usherův syndrom). Jednou z nejčastějších příčin je porucha genu DFNB1, který kóduje bílkovinu Connexin 26, potřebnou pro správný vývoj vnitřního ucha. Existuje zhruba 30 genů, které ovlivňují kongenitální stav sluchu. Neslyšící rodiče mají obvykle odlišné typy dědičných vad, je tedy velký předpoklad narození slyšícího dítěte. (Mukšnáblová, 2014)

Exogenní (vnější) příčiny vznikly vlivem vnějšího prostředí. Mohou na sluchové ústrojí působit prenatalně, perinatálně či postnatálně.

Prenatálně kongenitálně získané vady jsou způsobeny poškozením plodu uvnitř těla matky. Nejcitlivějším obdobím pro vývoj ucha je prvních 12 týdnů těhotenství. Mezi vlivy poškozující plod řadíme např. podání některých léků matce nebo prodělání virové infekce typu zarděnky, spalničky, herpetické nemoci, toxoplazmóza, syfilis, cytomegalovirus. Dalším rizikovým faktorem je nadměrné požívání alkoholu, což způsobuje vznik fetálního

alkoholového syndromu. Vznik sluchové vady může zapříčinit také hypoxie či nedostatek živin potřebných k vývoji plodu. Prenatální příčiny způsobují většinou percepční vady sluchu.

Perinatální příčiny vad sluchu jsou ty, které ovlivňují plod v době krátce před porodem, během něj a krátce po něm. Řadíme sem např. asfyxie, těžký porod spojený s krvácením do vnitřního ucha či mozku, poporodní žloutenka či Rh inkompatibilita matky a plodu. Perinatální příčiny způsobují percepční či centrální vady sluchu. (Muknšnáblová, 2014; Leonhardt, 2001)

Postnatálními příčinami jsou vlivy působící po narození v průběhu života. Většinou dojde k poškození tkáně sluchového ústrojí zánětlivým onemocněním či mechanicky. Poranit sluchové ústrojí lze i nadměrným hlukem (akustické trauma). Působení nadměrného hluku je pro ucho škodlivé při krátkodobém i dlouhodobém působení, záleží na intenzitě zvuku. Zánětlivým procesem, který může vést ke sluchovému postižení, jsou např. chronické záněty středního ucha, sekundární záněty vnitřního ucha, záněty centrálního nervového systému (encefalitida či meningitida, virové i bakteriální) a komplikovaný průběh dětských nemocí (typu zánět příušní žlázy, spála, zarděnky, spalničky, chřipka, horečnaté stavy, herpetické infekce). Při chronických ušních zánětech dochází k poškození bubínku, což poškozuje jeho funkci. Kostěná část labyrintu je přetvořena u tzv. otosklerózy, při níž může dojít ke změnám u oválného okénka a přestane se pohybovat třmínek. Sluch může být poškozen i postnatálně působením chemických látek, a to v podobě léků či v nelékové podobě, např. kovy (rtuť, olovo), organická rozpouštědla, chinin v nápojích, nikotin (poškozuje cévy vnitřního ucha). Ireverzibilní sluchová vada může být způsobena i nádorovým onemocněním. Přejídné sluchové poruchy vznikají i během akutního zánětlivého procesu v horních dýchacích cestách či středouší a souvisejících dutinách, mohou ale také souviset s nadměrným množstvím ušního mazu ve zvukovodu nebo mohou mít psychogenní příčinu. U dětí do 2 let věku je častou příčinou poruch sluchu nadměrné množství tekutiny ve středouší. Postnatální příčiny vyvolávají častěji převodní poruchy sluchu než percepční. (Muknšnáblová, 2014)

2 Vývoj dítěte

Kromě dosud uvedených odlišností v běžném životě osob se sluchovým postižením a osob intaktních se nabízí také srovnání z hlediska vývoje, jelikož na rozdílech v některých dílčích oblastech můžeme demonstrovat závažnost tohoto postižení. V následujících podkapitolách je popsán vývoj intaktního jedince a pro srovnání také odlišnosti ve vývoji jedince se sluchovým postižením.

2.1 Prenatální vývoj

Prenatální období je charakterizováno jako období od oplození vajíčka po narození dítěte. Trvá devět kalendářních měsíců (deset lunárních měsíců), což odpovídá přibližně čtyřiceti týdnům. Vývoj dítěte probíhá v těle matky a zaznamenáváme u něj v tomto období celou řadu změn. Během prenatálního vývoje je dítě uloženo v plodovém obalu a v plodové tekutině, přičemž výživu dostává z placenty prostřednictvím pupeční šňůry. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010) Placenta plod také zásobuje hormony, odstraňuje odpadní látky, filtruje některé škodlivé látky a organismy a slouží jako dočasný imunitní systém plodu. Pupeční šňůra je tvořena dvěma tepnami a jednou cévou. (Allen, Marotz, 2002)

Z fyziologického hlediska rozlišujeme v prenatálním období tři fáze:

- **Germinační období** (někdy označované jako blastemové), začínající ve fázi oplození, při kterém splynutím vajíčka a spermie vzniká zygota. Následným buněčným dělením se vytváří tzv. blastocysta, která se přibližně dva týdny po oplození uhnízdí na stěně matčiny dělohy. Úspěšným ukončením tohoto procesu se z blastocysty stává embryo. (Allen, Marotz, 2002)
- **Embryonální období**, které trvá přibližně od 3. do 8. týdne těhotenství. (Allen, Marotz, 2002) Dalším buněčným dělením vznikají tři zárodečné listy plodu – ektoderm, entoderm a mezoderm – sloužící k organogenezi. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010) Je již vytvořen základ nervového systému, přičemž nervová trubice se uzavírá 27. den těhotenství a poté začíná vývoj páteře a mozku. Dále vznikají základové pupeny rukou a nohou, kožní receptory pro bolest a základ oběhové soustavy. Krev začíná obíhat ve 4. týdnu a v 5. týdnu již pulzuje srdce (80-85 tepů za minutu). Je také patrná elektrická aktivita v mozkovém kmeni. (Thorová, 2015)

Vytváří se základy pro uši, oči a končetiny. Rysy člověka získá plod přibližně na konci 8. týdne od oplození, dochází k formování obličeje a na končetinách začínají být patrné prsty. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

- **Fetální období**, které začíná 9. týdnem těhotenství a zaznamenáváme v něm zejména zrání orgánů a růst. (Allen, Marotz, 2002) Plod se projevuje již cílenými pohyby horních i dolních končetin, sacími pohyby úst a sevřením prstů jako reakcí na podráždění. V tomto období se také plod začíná projevovat slabými pohyby a srdečními ozvami, jež jsou slyšitelné na břicho těhotné ženy. Většinou je již možné určit s vysokou pravděpodobností pohlaví dítěte. V 6. měsíci prenatalního vývoje se plodu začíná ukládat podkožní tuk a v důsledku tohoto jevu se zvyšuje jeho hmotnost. Uvádí se, že v 7. měsíci plod vypije téměř jeden litr plodové vody za den. Od 28. týdne těhotenství se dětem pravděpodobně také zdají sny. V tomto období je dítě schopno již vnímat některé smyslové počítky. Je třeba brát zřetel na možnost poškození sluchu již v prenatalním stádiu vývoje, pokud je plod vystaven zvukům o vyšší intenzitě než 90 dB. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010) Od 6. měsíce plod reaguje na celou řadu akustických podnětů a umí odlišit zvuky lidské řeči od jiných zvuků. Ke konci těhotenství již dokáže odlišit i hlas matky i jeho různé emocionální odstíny, a tyto podněty si krátce pamatuje. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

2.2 Perinatální vývoj

Období krátce před porodem, během něj a krátce po něm označujeme jako perinatální. Šulová (2005) ohraničuje toto období sedmi dny před porodem a sedmi dny po porodu. Tato zdánlivě krátká doba s sebou nese velkou spoustu změn v životě dítěte a ovlivňuje ho jak v rovině fyzické, tak i psychické. Mezi největší rizika v perinatálním období patří poškození plodu z důvodu jeho abnormální pozice, nedostatku plodové vody, hypoxie, úzkých porodních cest či vcestné placenty. (Šulová, 2005)

Zastánci psychoanalýzy tvrdí, že průběh porodu podmiňuje to, jakým člověkem se dítě stane a jak bude v budoucnu přijímat okolní svět. Mnoho psychických problémů podle nich vzniká právě v raném dětství při porodu anebo ještě před ním. Z tohoto důvodu by se v perinatálním období mělo dbát především na vytvoření příznivých podmínek jak pro matku, tak pro samotné dítě. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Během perinatálního období může také dojít k poruchám sluchu dítěte. Mezi rizika patří např. nezralost novorozence, porodní hmotnost pod 1 500 g, těžký porod doprovázený krvácením do vnitřního ucha či do mozkových center pro sluch, asfyxie či hypoxie dítěte delší než 5 minut, Rh-inkompatibilita matky a plodu, nebo anomálie hlavy a krku. (Sekeráková, Skybová, 2011)

2.3 Postnatální vývoj

Do postnatálního období spadá vývoj jedince od doby krátce po jeho narození až do konce jeho života. Jedná se o velmi rozmanité období, ve kterém můžeme zaznamenat celou řadu změn, kterými jedinec prochází. Je třeba zmínit, že vývoj dítěte je veskrze individuální a jednotlivá období se tak mohou u jednotlivců značně lišit. Kvůli charakteru této bakalářské práce bude tato podkapitola zaměřena pouze na raný věk. Pojetí období raného věku a jeho časové ohraničení se často liší (více v podkapitole 3.1 Vymezení raného věku). Kvůli shodě s cílovou skupinou služby rané péče (podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) uvádíme vymezení raného věku od narození do sedmi let, kam spadají následující období:

2.3.1 Novorozenecké období, které označuje prvních šest týdnů života jedince a je charakterizováno jako období adaptace na nové prostředí. Hmotnost dítěte se pohybuje přibližně mezi 3000 a 4000 g a jeho délka mezi 48 a 52 cm. Některé orgány (např. játra, ledviny, nadledvinky a centrální nervová soustava) se v tomto období ještě stále vyvíjí a zrají. Aktivity novorozenců nejsou příliš rozmanité. Nejčastější činností je nepochybně spánek, který novorozenci zabere 20-22 hodin denně. Krátké úseky, kdy dítě bdí, jsou časem pro uspokojování jeho biologických potřeb a pro vnější stimulaci. Novorozenci jsou od narození vybaveni mnoha nepodmíněnými reflexy, které slouží k usnadnění adaptace na nové prostředí a pomáhají jim v ohrožení života. Šulová (2005) do základních vrozených reflexů řadí např. reflex úchopový, pátrací, sací, úlekový, kašlací, škytací, zívací, polykací, vyměšovací, tonicko-šijový, reflex chůze a lezení, reflex plantární, Landaův, Vojtův a další. Pomocí reflexů postupně dochází také k rozvoji hrubé i jemné motoriky, přičemž nejdříve se rozvíjejí pohyby úst a očí. Později vývoj motoriky postupuje od ramene k lokti a nakonec k drobným pohybům prstů. První pohyby novorozenců jsou pomalé, komplexní a nahodilé. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Intaktní dítě narozené v řádném termínu je kromě pohybových schopností vybaveno také plně funkčními smyslovými systémy, které mu umožňují získávat podněty z okolí. Novorozenec je tak schopný vnímat okolí například zrakovou cestou, avšak pouze v omezeném rozsahu. Jeho zraková ostrost je dostatečná pro získávání vjemů ze vzdálenosti 22-25 cm. Nejvíce novorozence přitahují pohybuující se objekty s barevným či světelným kontrastem, především s použitím sytě červené či zelené barvy. Výrazná je také rozdílnost v reakcích na zvukové podněty. Dítě v tomto období velice dobře rozezná hlas matky od jiných žen a rozezná rozdíl mezi mužským a ženským hlasem. Na klidné zvuky reaguje dítě motorickým zklidněním, silné zvuky naopak vyvolávají tzv. akustikofaciální reflex či úlekovou reakci. Šimíčková-Čížková a kol. (2010) zmiňuje, že sluchový aparát novorozence je nejlépe uzpůsoben na recepci tónů o vyšších frekvencích. Také čichové vnímání poskytuje novorozenci důležité informace. Dítě je schopno pomocí čichu vyhledat matčinu bradavku a rozeznat vůni matky a jejího mléka. (Thorová, 2015)

V tomto vývojovém období také dochází k prvotním projevům učení. Dítě má velkou potřebu taktilní stimulace, která vede k učení podmíněných reflexů, např. zvednutí do určité polohy může být signál pro krmení. Právě spojení určité aktivity a jejího následku pomáhá porozumění a identifikaci podnětů z okolí, a tedy učení těchto souvislostí. Jako výsledek učení můžeme určit také preferenci příjemných stimulů nad nepříjemnými, na základě předchozí zkušenosti. Emocionální vývoj lze pozorovat zatím pouze v rovině rozlišování pocitů libosti a nelibosti, spojených zejména s uspokojováním základních biologických potřeb. Vnímání vnějších podnětů bývá doprovázeno motorickými reakcemi, např. uvolnění či naopak křečovité sevření těla. Toto vývojové období je také základem pro utváření prvních sociálních vztahů. Časná interakce mezi novorozencem a okolím je dyadická, takže zahrnuje pouze dvě osoby. Pro správný vývoj dítěte je důležité, aby se mu intenzivně věnovala jedna osoba, přičemž tuto roli zastává většinou matka. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010) Dalším sociálním projevem je reakce na pláč ostatních novorozenců, reflexivní imitace, rozeznávání obličeje známé osoby a preference lidského hlasu nad ostatními zvuky. Pláč novorozence je zatím bez slz a úsměv představuje reflexivní reakci na pocit libosti. Své pocity a potřeby vyjadřují křikem rozdílné intonace. (Thorová, 2015)

2.3.2 Kojenecké období, ohraničené koncem šestého týdne života dítěte a jedním rokem. Charakteristickou změnou je v tomto období velký příbytek tělesné hmotnosti a rychlý růst do délky. Průměrná hmotnost kojence na konci prvního roku života je 10-11 kg

a délka 75 cm. Dítě v tomto vývojovém období prochází celou řadou markantních změn zasahujících do všech oblastí jeho bytí. Kromě rapidních fyzických změn můžeme zaznamenat také rozvoj adaptačních schopností, lokomoce ve vzpřímeném postoji a sociálních dovedností, včetně utváření základů pro řečovou komunikaci. Kolem třetího měsíce věku už kojenec udrží zvednutou hlavu v poloze na bříšku, s oporou o předloktí, tzv. pase koníčky. Současně u něj již vymizel úchopový reflex a většinu času má otevřené dlaně. Objevuje se u něj sensorický komplex, který se projevuje hraním si s ručičkami. Dítě je schopné také sledovat pohyb předmětu v jeho zorném poli a otáčet za ním hlavičku. Matějček (2005) popisuje, že od šestého týdne života je dítě schopno krátce fixovat zrak na matčiny oči. Dochází také k rozvoji zrakové akomodace, přičemž dítě dokáže fixovat bod vzdálený až několik metrů. V období třetího měsíce dítě začíná vydávat dlouhé samohláskové zvuky, označované jako broukání. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Dalším výrazným mezníkem v životě kojence je období okolo šestého měsíce. Dítě se již dokáže vleže převrátit z břicha na záda a naopak, spontánně se přitahuje do sedu a s oporou sedí. Rozvíjí se i jemná motorika, přičemž půlroční kojenec je většinou schopen uchopit předmět čtyřmi prsty s vyloučením palce. Typický je úchop současně oběma rukama a předávání předmětu z ruky do ruky. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Koncem šestého měsíce věku nastupuje ve vývoji řeči období žvatlání. Dítě dokáže tvořit některé souhlásky (např. b, p, m), které spojuje se samohláskami do slabik (např. ma-ma, da-da). Mezi šestým a devátým měsícem věku se dítě začíná připravovat na lezení. Hrubá motorika je již vyvinuta natolik, že se kojenec dokáže stavět na dlaně a kolena, případně na plošky nohou. Lezení má vliv i na rozvoj psychiky, jelikož díky němu může dítě samovolně poznávat své okolí. V tomto období je také důležité, aby mělo dítě vhodného komunikačního partnera, který mu bude poskytovat mluvní podněty. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Kolem devátého měsíce věku dítě již leze po všech čtyřech končetinách, dokáže samo sedět bez opory a s oporou se vzpřimuje do stoje. Při uchopování předmětů využívá také palec, tzv. klešťový úchop. Kojenec si vytváří pasivní slovní zásobu a začíná rozumět jednoduchým pokynům, např. „udělej paci-paci“. Na konci kojeneckého období, tedy ve věku okolo dvanácti měsíců, je dítě schopné chodit s oporou, přičemž začíná chodit i samostatně. Dokáže již manipulovat s jednotlivými předměty a jeho slovní zásoba obsahuje přibližně 2-3 slova. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Přítomnost sluchového postižení se v tomto věku projevuje především nedostatečnou reakcí na hlasité zvuky z okolí (např. bubínek, houkačka, klíče). Dítě v takovém případě nereaguje úlekem, ani pláčem. Dále se neprobudí, když je v hlučném prostředí, nenapodobuje zvuky z okolí, neotáčí se směrem ke zdroji zvuku a v případě pláče jej nelze uklidnit pouhým hlasem. (Herdová, 2004)

2.3.3 Batolecí období, označující období mezi prvním a třetím rokem života dítěte. Na konci této etapy je dítě vysoké přibližně 100 cm a váží průměrně 15 kg. Batolata se od kojenců liší například potřebnou délkou spánku. Zatímco pro kojence je spánek stále hlavní činností dne, tříleté děti potřebují spát přibližně 12-13 hodin denně. Ve druhém a třetím roce života se dítě učí mimo jiné osobní hygieně a sebeobsluze. Koncem druhého roku dokáže batole oznámit potřebu vyprázdnění a učí se tento akt ovládat vůlí. Mezi osvojované sebeobslužné činnosti patří oblékání, mytí, pití z hrníčku, jedení lžičkou a další. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Oblast rozvoje hrubé motoriky je patrná především ve zdokonalování samostatné chůze. Dítě v batolecím věku se učí držet rovnováhu při nerovnostech v terénu, utíkat a chodit po schodech. Čím dál více napodobuje pohyby a gesta dospělých. V oblasti jemné motoriky dochází k pokrokům v koordinaci pohybu a zraku, čehož si můžeme všimnout například při hraní. Oblíbené činnosti v tomto věku jsou například stavění komínu z kostek, navlékání korálek na provázek, vyhazování předmětů do otvorů, listování v knize a počáteční čmárání. Pomocí her dítě zlepšuje také své kognitivní schopnosti. Kromě hmatu se zlepšuje v poznávání pomocí sluchu a zraku. Prohlubuje se v rozlišování základních smyslových kvalit, např. barvy, zvuku a pachu. V oblasti sluchového vnímání dochází ke zlepšení diferenciací intenzity a výšky tónu. Při spojení sluchové aktivity a pohybu vyniká smysl batolete pro rytmus. V batolecím období se vyvíjí i představivost, která se nejčastěji uplatňuje ve hře. Kromě vzpomínkových představ si dítě začíná vytvářet představy fantazijní. Tato schopnost s sebou však nese i negativní důsledky, zejména ve strachu z nereálných představ. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Dochází také k velkému pokroku v rozvoji řeči. Slova se stávají symboly a následně jsou podle významu a souvislostí tříděny do určitých skupin. Stále se rozšiřuje jak aktivní, tak pasivní slovní zásoba. Postupně si dítě osvojuje i jednotlivá slovní spojení složená z klíčových slov, kterými vyjadřuje celé situace. Na konci batolecího období je dítě schopné komunikovat pomocí jednoduchých vět. Častá je také otázka: „Co je to?“, která je typická pro děti ve věku

mezi 18 a 24 měsíci. Pro správný vývoj emocionální oblasti je důležité udržování sociálních kontaktů. Dítě vyhledává především blízkost osob, které o něj pečují, což mu zajišťuje pocit bezpečí. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Důležitým vývojovým bodem je formování obrazu o sobě samém a uvědomování si svého „Já“. Toto sebeuvědomění je základnou pro duševní život člověka a souvisí s procesem osamostatňování se. Dítě začíná prosazovat své touhy a často se setkává s omezujícími vlivy okolí. Typickou reakcí na ně je negativismus a vzdorovitost. Proto je toto vývojové období označováno jako „první období vzdoru“. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Sluchové postižení může být v tomto věku odhaleno na základě absence žvatlání či jeho ustávání, pokud se již dříve objevovalo. Dítě také neukáže na známou osobu či věc a ani na konci batolecího období nereaguje na výzvy typu „udělej paci-paci“, pokud mu pohyb sami nepředvedeme. Dále se neotáčí na zavolání, nevšímá si zvuků z okolí a nezačíná s napodobováním a s užíváním jednoduchých pojmenování pro osoby a věci, které jej obklopují. Dále se liší v hlasovém projevu, nesleduje televizi při normální hlasitosti a nedochází u něj k porozumění a užívání slovní zásoby. (Herdová, 2004)

2.3.4 Předškolní období, které bývá tradičně ohraničováno třetím a šestým rokem života. Dítě se kromě přípravy na školní docházku potýká s celou řadou fyzických a psychických změn. Mění se tělesná konstituce dítěte – vznikají disproporce mezi růstem končetin, trupu a hlavy. Dokončuje se osifikace zápěstních kůstek, což má význam pro rozvoj jemné motoriky. Po čtvrtém roce života začíná dítě preferovat jednu ruku nad druhou. Rozvoj zaznamenáváme i v oblasti manuální zručnosti. Předškolní dítě je schopno manipulace s tužkou, s nůžkami a jíst příborem. Neustále se zdokonaluje i jeho hrubá motorika. Dochází k automatizaci chůze a k osvojení dalších koordinovaných pohybů, např. jízdy na kole. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

Progres zaznamenává i vývoj poznávacích procesů. Dítě začíná rozlišovat doplňkové barvy a zlepšuje se i jeho vnímání čichových a chuťových podnětů. Pomocí sluchu je schopno analyzovat zvuky přicházející z různých zdrojů. Naopak nepřesné je zatím vnímání času a prostoru. V tomto období je dítě již schopno reprodukovat libovolný příběh či převyprávět předešlou událost. Velký pokrok můžeme sledovat i v oblasti myšlení. Předškolní dítě začíná uvažovat v celostních pojmech a dokáže využívat základních myšlenkových operací, jako jsou analýza, syntéza a srovnávání. Rozšiřuje se také jeho slovní zásoba a často se ptá pomocí

otázky: „Proč?“. V mluvené řeči se ještě mohou vyskytovat fyziologické agramatismy, ale s věkem jich ubývá. Důležitou součástí předškolního vývoje je zapojení jedince mezi vrstevníky, přičemž nejčastěji k socializaci dochází při hraní. Hra ale může sloužit také k seznamování se s okolím a může mít i výchovné prvky. Na konci tohoto období začíná dítě rozlišovat hru a práci. Začíná chápat smysl pracovní činnosti a chce se do ní zapojit. Je vhodné dítě v tomto chování podporovat a využít jeho motivaci k zapojení do dalších činností. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

2.3.5 Mladší školní období, které označuje etapu od šesti do osmi let věku. Oproti předchozím obdobím zaznamenáváme méně změn v tělesném vývoji, výška a hmotnost už se nemění tak rapidně. Znatelnější jsou však již změny mezi jedinci obou pohlaví, přičemž akceleraci vývoje pozorujeme spíše u děvčat. Kromě vnějších znaků se zvyšuje například i odolnost organismu, objem srdce, hmotnost mozku, zrychluje se vedení vzruchu nervy, zdokonaluje se svalová činnost a pohyblivost kloubů. Markantní vývojové změny nejsou ani v oblasti hrubé a jemné motoriky. Děti v tomto věku disponují oproti předškolnímu období ucelenějšími, rychlejšími, přesnějšími a koordinovanějšími pohyby. Za zmínku také stojí přesnější vizuomotorická koordinace, která se mimo jiné uplatňuje také ve školním prostředí. Důležitou součástí denního režimu dítěte by měly být pohybové aktivity, které pomáhají jak ke zlepšování fyzické kondice, tak k odstranění psychického napětí. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

V oblasti poznání je pro školáka vhodné učení se skrze vlastní zkušenost. Schopnost představivosti dosahuje v mladším školním období svého vrcholu. Dítě se odklání od spontánních fantazijních představ a v myšlenkách začíná více vnikat do reality. K tomu přispívá i školní systém, který od žáka vyžaduje schopnost záměrně si vybavit potřebné představy a bezděčnou fantazii spíše utlačuje. Také paměť žáka se rychle mění a stále častěji se uplatňuje záměrné zapamatování, racionalita a logický úsudek. Vedle paměti se rozvíjí i pozornost dítěte, přičemž u mladších žáků by se mělo dbát na pestrost předkládaných aktivit a správnou motivaci. Velmi vhodné je také střídání činností vyžadujících soustředění a činností oddechových. Vytváří se schopnost chápat symboly a později i čas. Postupně dochází ke zdokonalování řeči a dítě si osvojuje i její grafickou podobu. Tím se rozšiřuje jeho slovní zásoba a zkvalitňuje větná skladba. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

V emocionálním vývoji dítě začíná upouštět od egocentrismu a do popředí se naopak dostává emoční porozumění a seberegulace. Začínají se rozvíjet vyšší city, například etické

a estetické. Za zmínku stojí také morální a hodnotová orientace, kterou dítě většinou přebírá od své rodiny. V rodině je také zakořeněn pocit bezpečí, který je pro správný vývoj dítěte velmi důležitý. Dítě se zároveň v tomto věku částečně osamostatňuje a získává nové sociální zkušenosti. Podstatnou roli v sociálním vývoji hraje také začlenění do kolektivu vrstevníků. Stejně jako v předškolním období, i zde je důležitým prvkem v činnosti dítěte hra, nejedná se však už o hlavní náplň dne. Díky školním povinnostem se dostává do popředí učení a práce ve formě plnění zadaných úkolů. Často se tyto kategorie prolínají a dítě se tak například učí pomocí hry. K celkovému rozvoji osobnosti pomáhá i vytváření zájmů. Jedná se o oblast, která může sloužit jak k seberealizaci, tak jako případná kompenzace školních neúspěchů. (Šimíčková-Čížková a kol., 2010)

3 Raný věk

V předchozí kapitole je popsán vývoj dítěte z hlediska dílčích oblastí vývoje. Nyní se pozastavíme nad otázkou vymezení raného věku a nad důvody, proč je tato životní etapa obzvláště důležitá pro rozvoj dítěte.

Období raného věku je charakteristické velkým množstvím změn ve všech oblastech lidského bytí, které se odehrávají během relativně krátkého časového období. Z neurovědeckého hlediska se jedná o vývojovou etapu, pro kterou je typické markantní zvýšení mozkové činnosti způsobené obrovským množstvím nových podnětů, se kterými se dítě setkává. V prvních letech života dítě prochází celou řadou kritických etap, které mají díky plasticitě mozku velký význam pro jeho budoucí vývoj. Jedná se tedy o období, které je ideální pro rozvoj základních lidských dovedností.

3.1 Vymezení raného věku

Pojem *raný věk* vždy označuje počáteční stádium ve vývoji dítěte začínající v momentě jeho narození. Můžeme se ale setkat s různými vývojovými milníky, které toto období ukončují. Hronek (1946) charakterizuje rané dětství jako období od narození do šesti let věku. Zároveň ale udává, že přesné ohraničení nelze stanovit, jelikož se jedná o období s nenápadnými a plynulými přechody bez náhlých vývojových změn či přerušení. V této fázi však klade velký důraz na potřebu základního rozvoje dítěte, jelikož se jedná o období největší tvárlosti duše i těla.

Stejně vymezení poskytují Syslová, Borkovcová a Průcha (2014), kteří vychází z mezinárodního označení *Early Childhood Education and Care*, překládané jako *péče a vzdělávání v raném věku*. Autoři zmiňují, že v zahraničí je pojem „raný věk“ používán pro celé období od narození až po začátek primárního vzdělávání, většinou tedy věk šesti let. Toto období zahrnuje preprimární vzdělávání, mezinárodně označované jako ISCED 0.

Oproti tomu asociace Spojených států amerických *National Association for the Education of Young Children* definuje rané dětství jako období od narození do osmi let věku. Stejně jako v jiných zemích, ale i zde panuje značná názorová diskrepance týkající se vymezení období raného věku. Nejčastější pojetí je však taktéž ohraničeno začátkem povinné školní docházky. (New, Cochran, 2007)

Pro účely této práce bude využito vymezení raného věku od narození do sedmi let, a to především kvůli shodě s cílovou skupinou služby sociální prevence rané péče (podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

3.2 Důležitost pro rozvoj

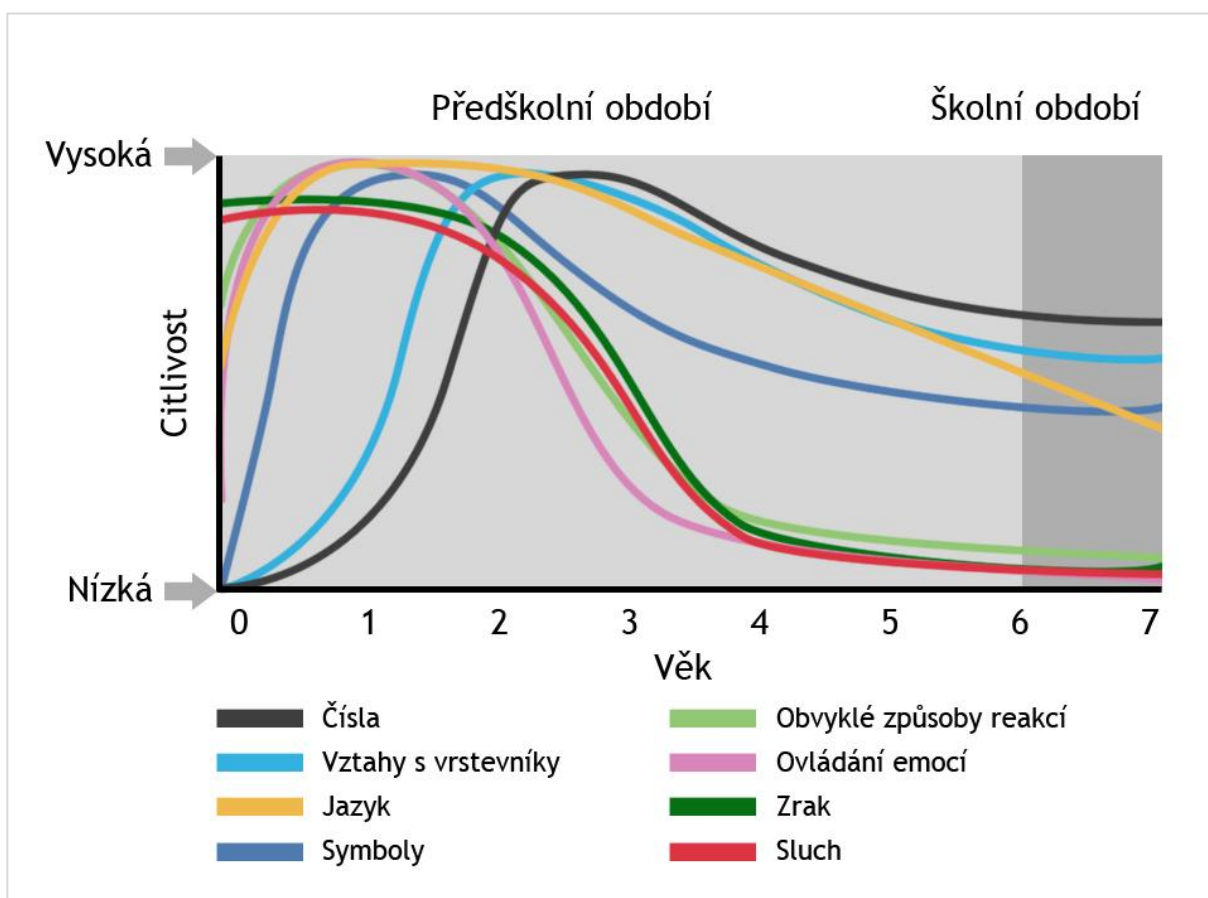
Období raného věku je charakteristické prudkým vývojem v mnoha oblastech lidského bytí. Tento vývoj probíhá v relativně krátkém časovém období, srovnáme-li ho s průměrnou délkou života. V prvních sedmi letech zaznamenáváme velmi významný nárůst mozkové činnosti způsobený velkým množstvím nových podnětů, se kterými se dítě setkává. Jedná se tedy o ideální období pro rozvíjení lidských schopností a dovedností.

Poslední výzkumy vývoje mozku poukazují na fakt, že čím dříve je mozek rozvíjen, tím více je tento rozvoj efektivní. Ve věku tří let je většina mozkových struktur již vyzrálá a je obtížnější v nich provádět významné změny. (FIRST WORDS Project, 2015) Většina mozkového vývoje se děje před tím, než dítě dosáhne tří let věku. Vývoj dítěte v raném věku významnou měrou ovlivňuje jeho úspěšnost ve škole i v dalším životě. (UNICEF, 2001)

Při narození má dítě již přibližně sto miliard mozkových buněk. Většina z nich však zatím není spojena a samotné buňky nemohou fungovat. Z tohoto důvodu se mozkové buňky organizují do sítí, což vyžaduje vytvoření synapsí mezi nimi. Právě tato nervová spojení umožňují rozvoj základních dovedností dítěte v raném věku. (UNICEF, 2001) Během prvních tří let života se v mozku vytvoří přibližně jeden trilión synapsí, které jsou dále ovlivňovány dětskými zkušenostmi. Synapse, které jsou používány, sílí a ty, které používány nejsou, postupně zanikají. (Schiller, 2001) Tento jev popisuje Koukolík (2008) jako tzv. *Hebbovo pravidlo* a dodává, že se jedná o jeden z podkladů celoživotní plasticity neuronálních sítí, schopnosti mozku přizpůsobovat se. Každý mozek se tak vyvíjí originálně, na základě podnětů, které se k dané osobě dostanou. Zkušenosti z raného dětství proto determinují, jak je či není genetický potenciál nositele vyjádřen. (Perry, 2005)

Podle Koukolíka (2008) je plasticita mozku vrcholná v prvních letech života a poté v období dospívání. Popisuje také, že některé systémy mozku zaznamenávají v určitých fázích vývoje tzv. *vývojová okna*, která představují formativní období daných systémů. V průběhu těchto období je vhodné poskytnout jedinci dostatečné množství správně strukturovaných informací. Vývojová okna tak označují období, která jsou ideální pro získání určitých dovedností. Pokud však k získání těchto potenciálních dovedností nedojde,

neznamená to, že k jejich osvojení nedojde ani později. V takovém případě je ale k jejich získání potřeba vynaložit větší úsilí. (UEY, s. a.) Citlivá období ideální pro rozvoj různých dovedností jsou znázorněna na následujícím grafu:

Graf č. 1: Přehled tzv. „citlivých vývojových období“ v závislosti na věku dítěte („Council for Early Child Development“ in UEY, s. a.)

Závažnost fenoménu vývojových oken zpochybňuje Bruer (1999), který kritizuje především stresující dopad jejich vědomí na rodiče. Poukazuje na čtyři fakty: zaprvé zdůrazňuje, že vývojová okna jsou omezena pouze na několik druhů učení a dovedností. Většina osvojování však probíhá nezávisle na těchto kritických obdobích. Zadruhé poukazuje na fakt, že podle neurovědci není kvantita získávaných podnětů klíčovou proměnnou ve vývoji mozku. Zatřetí, uvažuje o vývojových oknech jako o komplexních jevech, které se dále člení, vzájemně prolínají a přesahují. Začtvrté upozorňuje na to, že vývojová okna nespádají přesně do prvních tří let života.

O důležitosti rozvoje dítěte v raném věku svědčí také skutečnost, že v případě nedostatečné stimulace mozkové činnosti dochází k deprivacím. Mohou se objevovat ve všech oblastech, které nejsou dostatečně rozvíjeny, např. smyslové deprivace, emoční

deprivace, sociální deprivace, atd. U geneticky vnímavějších dětí mohou těžší a dlouhodobější deprivace způsobit celoživotní odchylky citového a sociálního života, které poškozují je i jejich okolí. Důsledkem deprivace je přestavba neuronálních sítí, kterou již později nelze změnit nebo jen obtížně a neúplně. (Koukolík, 2008)

Rozvoj v raném věku je tedy stěžejní pro další vývoj jedince. U dětí se sluchovým postižením je významným faktorem pro budoucí rozvoj také například časové období, ve kterém byla sluchová vada zjištěna a zohledněna. Častým problémem je absence jazyka, který by dítě používalo pro komunikaci a pro myšlení. Objevují se tak potíže v socializaci, v mentálních schopnostech a v dalších oblastech. Zásadní je včasná surdopedická péče, která zajistí reedukaci či kompenzaci v těchto oblastech. Potměšil (2012) zmiňuje důležitost včasné diagnózy vady sluchu z důvodu maximálního zkrácení rozdílu mezi věkem biologickým a diagnostickým, tedy obdobím, kdy byla vada diagnostikována.

4 Hra

Při rozvoji základních dovedností dítěte raného věku téměř nemůžeme uvažovat o jiném nástroji než o hře. Jedná se o přirozenou činnost, která má v lidském vývoji velký význam. V následující kapitole se zaměříme na definování hry a na oblasti, které jejím působením můžeme rozvíjet. Dále se budeme věnovat vývoji hry z ontogenetického hlediska a také základním kategoriím spadajícím do rozvoje dětí se sluchovým postižením.

4.1 Definice a charakteristika hry

Studie hry v průběhu času a napříč kulturami poukazuje na dva základní znaky hry v lidské společnosti. Za prvé, je zřejmé, že hra je všudypřítomným prvkem vyskytujícím se mezi všemi lidmi, ať už se jedná o děti či dospělé osoby. Za druhé, že hra je fenomén, který se ve světě objevuje v mnoha formách a obměnách, přičemž jejich výskyt se v různých kulturách liší. (Whitebread, 2012)

Z tohoto tvrzení můžeme usuzovat, že téma hry je globální a týká se tak každého z nás. Hra se stala ústředním tématem pro nespočet studií, a proto existuje i velké množství definic, které hru charakterizují. Například Severová (1982) nahlíží na hru jako na „*specifickou formu činnosti prováděnou lidmi různého věku v nejrůznějších kulturních podmínkách i vyššími druhy zvířat, zejména mláďaty.*“ Z tohoto pohledu je zřejmé, že hra není omezena pouze na činnost lidí, ale setkáváme se s ní také u zvířat.

Stejný názor sdílí i Huizinga (1949), který ve svém díle *Homo Ludens* srovnává hru lidí a zvířat. Popisuje zde hru pomocí jejich základních charakteristik, jako svobodnou aktivitu, která se od běžného života odlišuje tím, že není vážná, ale zároveň dokáže své aktéry zcela pohltit. Je to aktivita, která není spojená s žádnými materiálními zájmy a nelze díky ní profitovat. Důležitým prvkem hry je podle něj vytváření vlastních hranic v čase a prostoru, stejně jako pravidel a pořádků, podle nichž se řídí. Hra také podporuje vytváření sociálních uskupení, která mají tendenci obklopovat se tajemstvím a zdůrazňovat svou odlišnost od vnějšího světa pomocí přestrojení a jiných prostředků.

Základní charakteristiky hry zmiňuje také Garvey (1990). V seznamu uvádí, že hra:

- je **příjemná**; přesto, že není vždy radostná, je hráčem hodnocena kladně,
- **nemá vnější cíle**; vychází pouze z vnitřní motivace a přináší užitek ze samotného procesu hry, nikoliv z dosažení jejího cíle,
- je **spontánní a dobrovolná**; účast na hře není nucená,
- vyžaduje **aktivní zapojení hráče**.

Souhrnnou definici hry také zformulovali Mišurcová, Fišer a Fixl (1980), kteří uvádí, že „*Hra je dobrovolnou spontánní činností a svobodným sebeuplatněním člověka.*“ Dále popisují, že se nejedná o úkol, ani o činnost konanou na rozkaz, jelikož jako taková by byla pouze reprodukcí hry.

Smith a Pellegrini (2013) definují hru jako aktivitu, při které je důležitější samotný průběh, než její cíl a zdůrazňují také její flexibilitu a pozitivní dopad na její aktéry.

Bettelheim (1987) popisuje hru jako dětskou aktivitu vyznačující se svobodou, kromě osobně stanovených pravidel, zapojením volné fantazie a absencí jakýchkoliv cílů kromě samotné aktivity.

4.2 Rozvoj pomocí hry

Dětská hra má v mnoha případech charakter přirozené činnosti, která si neklade jiný cíl, než zábavnou výplň volného času. Na první pohled by se tak mohlo zdát, že se jedná o činnost nedůležitou či bezvýznamnou. Skrze hru však dítě získává informace o vnějším světě i o sobě samém. Kromě takto nabytého poznání umožňuje hra také rozvoj základních lidských funkcí a dovedností, což ji řadí mezi nezbytné součásti lidského bytí.

Pomocí hry může jedinec například rozvíjet své **motorické dovednosti**. Již v raném věku se k dítěti dostává celá řada podnětů ovlivňující jeho schopnosti koordinace, ať už celého těla nebo pouze jeho částí. Příkladem takových podnětů může být kolotoč zavěšený nad dětskou postýlkou, který po roztočení vydává zvuky. Dítě si při rozpohybování kolotoče osvojuje vizuomotorickou koordinaci i jemnou motoriku. Zvukové podněty působí i na rozvoj sluchové percepce. (Moleman, Broek, Eijden, 2014)

Lze však působit i na ostatní smysly a rozvíjet tak **senzorické vnímání**. Pomocí vhodných aktivit je možné rozvíjet každý z našich smyslů. Jejich stimulováním vysíláme do mozku signály, které dále posilují nervové dráhy, což umožňuje následné učení. Například při poznávání různých materiálů rozvíjí děti svůj hmat, což dává základy pro získávání dalších schopností a dovedností, jako je třeba rozeznávání předmětů pomocí dotyku a rozvoji jemné motoriky. Objevování a rozeznávání vlastností jednotlivých materiálů je prvním krokem pro třídění a klasifikaci – důležitou součástí předškolního učení. (Gainsley, 2011)

Díky smyslovému vnímání, které představuje prostředek pro získávání informací, můžeme rozvíjet i **kognitivní procesy**, též nazývány jako poznávací. Patří mezi ně například představivost, paměť, pozornost a myšlení. Pomocí těchto procesů se dokážeme orientovat v okolním světě a poznáváme své okolí i sami sebe. (Plevová, Petrová, 2012) Vhodně zvolenými aktivitami můžeme tyto procesy rozvíjet nenápadnou, ale efektivní formou. Do této skupiny patří například hry zaměřené na dotváření příběhu pomocí vlastní fantazie, zreprodukování příběhu ostatním nebo logické hádanky.

Hry mohou mít velký dopad také na **sociální vývoj** dítěte. V rámci různých skupinových aktivit si dítě může vyzkoušet celou řadu sociálních rolí, zlepšovat své komunikační dovednosti a schopnost interakce s ostatními. Při hraní se děti také snadno dostanou do nejrůznějších sociálních situací, na které se učí reagovat. Zároveň mohou být hry prostředkem k vlastnímu sebeuvědomění a **sebepoznání**. Dítě zjišťuje, své preference, co je mu příjemné a naopak a učí se s těmito informacemi dále pracovat. (Snyder, 2011)

V neposlední řadě mají hry dopad i na **emoční vývoj**. S různými projevy emocí se při hraní her setkáváme běžně. Jelikož děti ještě neumí přemýšlet o svých každodenních zážitcích a formulovat je tak dobře jako dospělý člověk, hra je pro ně přirozeným výrazovým prostředkem. Do této skupiny aktivit patří například hry napodobující předešlou zkušenost z náročných pobytů v nemocnici. Dítě se tak může vžít do role lékaře a opakováním dříve prožitých situací se částečně zbavuje napětí, uspořádává si své zážitky a lépe je chápe. (Moleman, Broek, Eijden, 2014)

O důležitosti hry v lidském vývoji svědčí také existence deprivace způsobené nedostatkem hraní, označované jako „*play deprivation*“. Děti, které si nehrají nebo k tomu nemají dostatek příležitostí, postihuje zvýšené riziko abnormálního vývoje a deviantního chování. V důsledku nedostatku hry v životě dítěte může docházet například k nedostatečnému vývoji v oblasti učení, sebekontroly či normálního sociálního fungování. (Goldstein, 2012) Whitebread (2012) zmiňuje, že kognitivní vývoj dítěte a jeho emoční zdraví souvisí s kvalitou jeho hry. Studie zároveň dokázaly, že jedinci, kteří nejsou dostatečně vyvinuti v těchto oblastech, nejsou hraví.

4.3 Hra ve vývoji dítěte

Stejně tak, jak se dítě vyvíjí, mění se zároveň i jeho hry a jejich význam. První známky hry můžeme pozorovat již v **novorozeneckém období**. Tyto aktivity sestávají především z doteků, hlazení a laškování. (Šulová, 2005) Jelikož jejich iniciátorem nebývá dítě, ale jeho rodič, nemůžeme v tomto případě hovořit o vlastní hře v pravém slova smyslu. Mezi první hry dítěte patří například aktivní prohledávání blízko umístěných předmětů a svého okolí. (Goldstein, 2012) Šulová (2005) také uvádí, že novorozenec je připraven pouze na hru v krátkých časových úsecích a snadno se unaví.

Rozvoj herních činností v tomto věku je úzce spjatý s pohybovým a smyslovým vývojem. Dítě v **kojeneckém období** má již rozvinutější sluch, zrak a hmat a získává tak větší množství podnětů z okolí, které může při hře využít. Přibližně od sedmého měsíce je dítě schopno reagovat na slovní podněty („Paci, paci...“, „Jak je veliký...?“). Od osmého měsíce se objevuje jednoduchá hra na schovávanou se zakrýváním obličeje. (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980) Tato hra slouží k pochopení trvalosti předmětu v čase. Kolem jednoho roku dítě již řídí svou aktivitu s ohledem na cíl (např. mačká hračku, aby vydala zvuk). V tomto období se také objevují známky konstruktivní hry, například vhadzování předmětů do skleničky či skládání kostek. Stále se ale jedná o aktivity veskrze individuální. Významný aspekt kojenecké hry představuje také přechod z předřečového stádia do stádia řečového, což umožňuje aktivnější účast v komunikaci. (Šulová, 2005)

V **batolecím období** se do popředí dostává paralelní hra, při které si děti hrají vedle sebe, ale zatím ne tolik společně. (Goldstein, 2012) V tomto období je průvodním jevem všech dětských aktivit hra, která je vázána na motorický vývoj, na řečové dovednosti a na sociální kontakt obecně. Zlepšení je také patrné v oblasti konstrukčních aktivit - dítě je

již schopno postavit například komín z kostek. Nově se objevují tzv. imitační hry, při kterých dítě napodobuje činnosti dospělých a zvířat. Dítě do svých aktivit stále častěji zařazuje činnosti zaměřené na systematickou exploraci svého okolí, lokomoční hry a experimentace. (Šulová, 2005) Mišurcová, Fišer a Fixl (1980) však neuznávají experimentaci jako formu hry, jelikož se při hře uplatňuje navíc fantazie a tvořivé myšlení, což ji činí složitější činností. Stejní autoři také poukazují na fakt, že v období mezi prvním a třetím rokem dochází k nejintenzivnějšímu vývoji řeči. Můžeme ho proto podpořit například říkankami, hříčkami se slovy či zpěvem.

Samotné **předškolní období** bývá často označováno jako „zlatý věk hry“, jelikož hra představuje pro děti v tomto věku hlavní činnost dne. Na rozdíl od předchozího období se dítě věnuje jak aktivitám individuálním, tak nově i skupinovým. Tyto aktivity mají často pohybový charakter a nezřídka při nich dochází ke konfliktům. Jejich řešení přispívá k rozvoji v sociálních dovednostech. Celkově je hra v tomto období bohatší, organizačně složitější a více zaměřená na detaily. Stále více se uplatňují tzv. intelektuální hry, které si kladou za cíl rozvoj mentálních funkcí a připravují tak dítě na školní docházku. Pomocí sensorických her dochází také ke stimulaci smyslů. Děti mají často v oblibě zvukové hračky, ale dokážou již hrát i na jednoduché hudební nástroje. (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980) V tomto období je obzvláště důležité nechat dítěti volný prostor pro spontánní hru a umožnit mu dostatek herních příležitostí. (Goldstein, 2012; Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980; Šulová, 2005) Šulová (2005) také zmiňuje, že preference jednotlivých typů her odhaluje, k čemu bude mít dítě v dalším vývoji předpoklady.

Období mladšího školního věku je charakteristické velkou řadou změn v dosavadním způsobu života dítěte. Tyto změny se odráží i na jeho herních činnostech. Mnohem častěji se objevuje hra s tím a na to, co má smysl. Hry jsou již promyšlenější a plánovité. Nově se objevuje také hra s pomůckami, které si dítě často samo vytváří. Rozdíly již najdeme i mezi výběrem her dívek a chlapců, přičemž u dívek většinou převažují hry s pečovatelskými motivy, ruční práce a pohybové rytmické hry, zatímco chlapci častěji volí pohybové hry s prvky dobrodružství a bojovnosti. (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980) Často se tak stává, že si obě pohlaví hrají pouze v oddělených skupinách. Z hlediska socializace a podpoření vzájemného učení se doporučuje poskytovat dostatek příležitostí k propojování těchto skupin. Jejich integrace vede ke zlepšení komunikace mezi jedinci různých pohlaví, pochopení vzájemných odlišností a lepším podmínkám pro budoucí interakce s ostatními. (Hanish, Fabes, 2014)

4.4 Hry pro děti se sluchovým postižením

Hra nám slouží také jako nástroj pro rozvoj dítěte se sluchovým postižením, konkrétně jeho dílčích schopností a dovedností. Pomocí hry můžeme dosáhnout například zlepšení v oblasti sluchové diferenciacce, artikulace či kompenzačních činitelů. Vždy je třeba respektovat specifika daného postižení a v první řadě individuální potřeby každého jedince. Hry sloužící k rozvoji schopností a dovedností dětí se sluchovým postižením můžeme rozdělit do následujících kategorií podle Roučkové (2011) na:

- **Hry a cvičení se zvuky**

Do této kategorie spadají aktivity zaměřené na rozvoj vnímání zvuků. Schopnost dítěte na zvuky reagovat, orientovat se pomocí nich v okolním prostředí, rozlišovat je a porozumět jim se zlepšuje především díky zkušenostem získaným v rámci experimentování s různými zvukovými podněty. Dítě se tak může naučit najít a určit zdroj zvuku, rozlišit zvuk a ticho, pomalé a rychlé tempo, hlasitý a tichý zvuk a jiné dovednosti. Všechny tyto aktivity vedou primárně k rozvoji sluchové percepce.

- **Hry s hlasem a se slovy**

Díky těmto aktivitám se dítě rozvíjí ve vnímání hlasu, jeho charakteristik (barva, výška a tón) a v oblasti odezírání. Často jsou zde využívány písničky a říkadla spojené s pohybem, což dítě podněcuje k vydávání zvuků. Dítě si osvojuje novou slovní zásobu, cit pro rytmus, udržování zrakového kontaktu a zlepšuje se v oblasti kognitivních funkcí (zejména ve schopnosti soustředění, paměti a myšlení).

- **Dechové hry a cvičení**

Do této kategorie her spadají především nejrůznější foukací hry a cvičení. Pomocí nich se děti učí ovládat svůj dech, řídit nádech a výdech, osvojuje si rozdíly mezi dýcháním nosem a ústy, správné hospodaření s dechem a fixuje si tvorbu hlásek při výdechu. Často se zde využívají různé pomůcky, například peříčka, bublifuky nebo dechové hudební nástroje.

- **Cvičení na rozvoj motoriky mluvidel**

Aktivity spadající pod tuto kategorii slouží k posílení svalů, které jsou důležité pro rozvoj hlasu a pro přesnost artikulačních pohybů. Nejčastěji se jedná o hry zaměřené na procvičování pohybů rtů a jazyka. Je nutné, aby tato cvičení navazovala a vzájemně se

prolínala s aktivitami určenými pro rozvoj celkové obratnosti dítěte a jemně motoriky rukou, jelikož se tato cvičení vzájemně ovlivňují a společně podporují rozvoj řeči. Pro kontrolu se při těchto cvičeních využívají zrcadla a hmat.

- **Hry na rozvoj zrakového vnímání a pozornosti**

Pro osoby se sluchovým postižením představuje zrak jeden z kompenzačních činitelů. Je důležité ho proto rozvíjet již od raného věku. Udržování zrakového kontaktu je pro komunikaci osob se sluchovým postižením stěžejní. Výměnu informací prostřednictvím zrakové percepce umožňuje také odezírání. Hry spadající do této kategorie jsou založeny na rozeznávání barev, obrázků a znaků, porovnávání tvarů a velikostí, vyhledávání stejných předmětů či hledání rozdílů. Mnoho z nich slouží také ke zlepšení prostorové orientace.

- **Hry se slovy a písmeny**

Do této kategorie patří hry sloužící k přípravě na čtení. Jelikož se jedná o dovednost, která je pro osoby se sluchovým postižením obzvláště náročná na osvojení, je třeba přípravě na ni věnovat velkou pozornost. Pomocí her se dítě může na základě sluchové percepce naučit rozlišovat mezi slovy s různým počtem slabik a rozlišovat slova lišící se samohláskami či souhláskami. Můžeme také podpořit sluchovou diferenciaci předkládáním podobně znějících slov. Přípravě na čtení napomáhá i zraková percepce. Při hře si dítě může osvojit pohyb očí zleva doprava či grafémy jednotlivých písmen.

Praktická část

Druhá část této práce je zaměřena na výzkum, který se týká konkrétních her a činností sloužících pro rozvoj dítěte raného věku se sluchovým postižením. Celý výzkum je rozdělen do dvou fází, které jsou v následujících kapitolách podrobně popsány. Výstupem praktické části je tzv. sborník her a činností sloužící pro potřeby Centra pro dětský sluch Tamtam, o. p. s.

Pro potřeby této práce se v následujícím textu pod pojmy **klient** či **klientská rodina** rozumí uživatel služby rané péče poskytované Ranou péčí pro Moravu a Slezsko.

5 Cíle výzkumu

Tento výzkum vychází z paradigmatu zásadního významu rané speciálněpedagogické intervence pro správný vývoj dětí se sluchovým postižením. Zmíněná intervence je zprostředkovávaná především službou rané péče. Z tohoto důvodu se chceme zaměřit na poskytovatele této služby.

Hlavním cílem výzkumu je:

- usnadnění práce poradců Rané péče pro Moravu a Slezsko spadající pod činnost Centra pro dětský sluch Tamtam, o. p. s. prostřednictvím ověření vhodných her a činností pro rozvoj dětí se sluchovým postižením raného věku.

Pro splnění tohoto cíle jsme se rozhodli vytvořit pomůcku pro poradce rané péče a pro rodiče dětí, jež jsou klienty výše zmíněné instituce, ve formě sborníku her a činností. Hlavním účelem tohoto sborníku je především inspirace pro poradce i pro rodiče a s tím související zlepšení nabízené služby, zejména zprostředkování nových podnětů pro práci s dětmi se sluchovým postižením.

Jako dílčí cíle výzkumu jsme stanovili:

- zjištění proveditelnosti jednotlivých vybraných aktivit ze souboru,
- zjištění vhodnosti jednotlivých aktivit pro práci s danou cílovou skupinou,
- určení nejpřínosnějších her a činností pro zařazení do sborníku.

Stanovené dílčí cíle přispívají ke splnění hlavního cíle tohoto výzkumu. K jejich dosažení nám budou sloužit metody výzkumu podrobně popsány v následující kapitole.

6 Metodika výzkumu

V této kapitole je popsán průběh provedeného výzkumu, včetně charakteristiky výzkumného vzorku, použitých metod, procesu sběru dat, analýzy a interpretace získaných poznatků.

6.1 Charakteristika výzkumného vzorku

V **první fázi** výzkumu tvořil výzkumný vzorek tým poradkyň Rané péče pro Moravu a Slezsko spadající pod Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s. Jednalo se o skupinu pěti žen (dále označovány jako: **Poradce 1-5**), které společně v době výzkumu tvořily 100 % osob, které s výsledným sborníkem budou pracovat a pro které byl sborník primárně vytvářen. Bylo proto žádoucí využít informace získané od všech těchto poradkyň.

Při volbě účastníků **druhé fáze** výzkumu byla pro nás největší kritéria jejich věk, od narození do sedmi let, a přítomnost sluchového postižení. Jelikož jsme při výzkumu spolupracovali s Ranou péčí pro Moravu a Slezsko, byl nám poskytnut přístup ke klientům, kteří daná kritéria splňují. Pro úplnost získaných dat jsme o klientech zjišťovali další kazuistické údaje, např. stupeň sluchové ztráty, využívání kompenzačních pomůcek či preferovanou formu komunikace. Celkem se výzkumu zúčastnilo 10 dětí, z toho 6 osob ženského a 4 osoby mužského pohlaví, ve věkovém rozmezí 1 rok až 6 let a 11 měsíců (dále označování jako: **Účastník 1-10**). Pracovali jsme s těmito účastníky:

- **Účastník 1**

Pohlaví: žena

Věk: 4 roky a 4 měsíce

Sluchová vada: oboustranná těžká nedoslýchavost

Kompenzace: sluchadla na obou uších (od května 2013)

Forma komunikace: fotografie, obrázky, piktogramy (přidružená PAS)

- **Účastník 2**

Pohlaví: žena

Věk: 4 roky a 2 měsíce

Sluchová vada: oboustranná těžká nedoslýchavost

Kompenzace: sluchadlo na pravém uchu (od června 2016)

Forma komunikace: znakový jazyk

- **Účastník 3**

Pohlaví: muž

Věk: 3 roky a 10 měsíců

Sluchová vada: oboustranná středně těžká nedoslýchavost

Kompenzace: sluchadla na obou uších (se ziskem od prosince 2016)

Forma komunikace: mluvený jazyk doplňovaný o znakový jazyk

- **Účastník 4**

Pohlaví: žena

Věk: 2 roky a 7 měsíců

Sluchová vada: oboustranná těžká nedoslýchavost

Kompenzace: sluchadla na obou uších (od března 2015)

Forma komunikace: mluvený jazyk a významně znakový jazyk

- **Účastník 5**

Pohlaví: muž

Věk: 2 roky a 2 měsíce

Sluchová vada: oboustranná těžká nedoslýchavost

Kompenzace: sluchadla na obou uších (od září 2015)

Forma komunikace: mluvený jazyk

- **Účastník 6**

Pohlaví: žena

Věk: 1 rok

Sluchová vada: oboustranná těžká nedoslýchavost

Kompenzace: sluchadla na obou uších (od prosince 2016)

Forma komunikace: znakový jazyk

- **Účastník 7**

Pohlaví: muž

Věk: 6 let a 11 měsíců

Sluchová vada: oboustranná velmi těžká sluchová vada

Kompenzace: kochleární implantát (od prosince 2013) a sluchadlo

Forma komunikace: mluvený jazyk s podporou znakového jazyka

- **Účastník 8**

Pohlaví: muž

Věk: 1 rok a 1 měsíc

Sluchová vada: oboustranná těžká nedoslýchavost

Kompenzace: sluchadla na obou uších (od října 2016, bez zisku)

Forma komunikace: znakový jazyk

- **Účastník 9**

Pohlaví: žena

Věk: 1 rok a 1 měsíc

Sluchová vada: oboustranná těžká nedoslýchavost

Kompenzace: sluchadla na obou uších (od srpna 2016)

Forma komunikace: znakový jazyk

- **Účastník 10**

Pohlaví: žena

Věk: 3 roky

Sluchová vada: oboustranná těžká sluchová vada

Kompenzace: oboustranná kochleární implantace (květen 2016, únor 2017)

Forma komunikace: mluvený jazyk

6.2 Metody získávání dat

Pro získání výsledných dat sloužících pro splnění cílů tohoto výzkumu bylo využito několika metod. V první fázi výzkumu jsme využili metody **dotazníku**, která se řadí mezi kvantitativní metody. V tomto případě byla metoda použita pouze pro uchování dat získaných od poradců.

Ve druhé fázi výzkumu byly využity metody spadající pod kategorii kvalitativních výzkumných strategií. Stěžejní metodou bylo **zúčastněné pozorování**, které jsme použili při přímé práci s klienty. Pro doplnění získaných informací jsme využili práci s **osobní dokumentací** klientů. Data získaná pomocí těchto metod nám umožňovala získat komplexní pohled na danou problematiku.

6.3 Procedury sběru dat

Základním pilířem tohoto výzkumu je tzv. „**primární soubor**“ obsahující hry a činnosti, který je výsledkem dlouhodobého sběru dat z různých zdrojů (časové období: podzim 2015 – podzim 2016). Kromě teoretické základny popsané v první části této práce, tvořily tyto zdroje konceptuální rámec našeho výzkumu. Využívali jsme především internetových zdrojů, což nám umožnilo rozšířit získaná data o hry a činnosti ze zahraničí. Dalším výrazným zdrojem byla publikace od Jarmily Roučkové – Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením (2006, nakladatelství Portál), která se zabývá aktivitami vhodnými pro děti se sluchovým postižením. V neposlední řadě byl primární soubor doplněn o vlastní invenci. Všechny aktivity tvořící primární soubor byly podle našich potřeb upraveny a přizpůsobeny předpokládaným podmínkám.

Z primárního souboru byl poté na základě naší selekce zformován tzv. „**sekundární soubor**“ tvořen šestnácti aktivitami doplněnými o jejich podrobný popis. Hlavním faktorem pro tuto selekci byly oblasti rozvoje, na které daná aktivita cílí, a předpokládaná věková kategorie, u které lze danou aktivitu efektivně aplikovat. Zároveň byly záměrně vybrány pouze takové hry a činnosti, které lze realizovat pouze ve dvou účastnících (obvykle v kombinaci rodič a dítě) a současně takové, které jsou co nejméně náročné na využívané pomůcky. Důvodem pro tuto selekci byl předpoklad vyšší využitelnosti u rodin ve finanční tísní a dostupnost daných pomůcek.

Sekundární soubor byl následně použit pro první fázi výzkumu. V této fázi byla použita metoda dotazování jednotlivých poradců Rané péče pro Moravu a Slezsko (časové období: leden 2017) s cílem získání odborné zpětné vazby k jednotlivým hrám. V rámci dotazníku byl poradcům představen celkový sekundární soubor aktivit včetně jejich popisu. Zajímaly nás především jejich připomínky k formální stránce (např. zvolená slova v popisu) a k obsahové stránce (např. pravidla či další variace hry).

Získaná data z první fáze výzkumu nám poté sloužila pro úpravu souboru a vytvoření tzv. „**terciárního souboru**“. Ten byl využit v rámci druhé fáze výzkumu při přímé práci s klienty (časové období: únor – březen 2017). Pro záznam dat získaných v této fázi výzkumu jsme využili **terénních poznámek** vytvořených bezprostředně po interakci s klientem. Získané poznámky byly často doplněny také o zpětnou vazbu dalších přítomných pozorovatelů, především rodičů.

Z důvodu rozšíření účastníků výzkumu jsme pro sběr dat v této fázi využili také spolupráce s poradkyněmi Rané péče pro Moravu a Slezsko. Díky nim jsme rozšířily tým výzkumníků a dostali se tak k práci s klienty, u kterých by naše spolupráce nebyla možná z důvodu ochrany soukromí.

Na základě všech získaných informací z průběhu první a druhé fáze výzkumu jsme vytvořili tzv. „**kvartérní soubor**“, který obsahuje hry a činnosti použitelné pro kategorii dětí raného věku se sluchovým postižením. Kvartérní soubor také tvoří obsah tzv. **sborníku her**, jenž je výstupem tohoto výzkumu. Sborník her bude poskytnut Centru pro dětský sluch Tamtam, o. p. s. v několika podobách za účelem jeho praktického využití při konzultacích.

6.4 Analýza a interpretace dat

Tato podkapitola je zaměřená na analýzu a interpretaci dat získaných v první a druhé fázi výzkumu. V níže uvedených analýzách jsou uvedeny odpovědi vztahující se k jednotlivým shromážděným hrám, jejichž přehled a podrobný popis je uveden v příloze č. 1. Kompletní terénní poznámky získané ve druhé fázi výzkumu a kvartérní (finální) soubor tvořící výsledný sborník jsou uvedeny v přílohách č. 3 a 4.

- **Hra č. 1**

První fáze výzkumu:

Celkový počet pěti poradců souhlasil se zařazením této hry do výsledného sborníku bez jejích úprav.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „Myslím si, že hra je vhodná pro dané věkové období, dobrý je i tip pro starší děti, může se to využít také na činnost zvuk je - není (uvědomění si, že zvuk vydávám/nevydávám, že je tichý/hlasitý, rychlý/pomalý).“

Poradce 5: „Tuto činnost bych doporučovala u dětí starších než půl roku.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastnících: 8, 9.

„Z důvodu velké sluchové ztráty nedokázal vnímat jednotlivé zvuky, ale zaujal ho hmatový vjem.“ (Účastník 8)

„Sama se o bubnování nepokoušela, ale rytmus vnímala hmatem.“ (Účastník 9)

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných z obou fází výzkumu jsme se rozhodli hru do výsledného sborníku zařadit s doplněním o možnost rozvoje hmatového vnímání, které se ukázalo, jako zásadní u dětí s velkými ztrátami sluchu.

- **Hra č. 2**

První fáze výzkumu:

Celkem čtyři poradci souhlasili se zařazením této hry do sborníku s úpravami. Jeden poradce souhlasil se zařazením hry do sborníku bez úprav.

Připomínky poradců:

Poradce 1: „Pro dítě tohoto věku hodně těžké, vhodné až pro starší děti. Je hodně individuální, potřeba brát v potaz především sluchové ztráty dítěte, zisk z kompenzační pomůcky, sluchový věk.“

Poradce 2: „Tato hra je dobrá, ale z vlastní zkušenosti se mi toto daří až u starších dětí (tak kolem 2-2,5 let). Je to v podstatě trénink směrovosti slyšení - odkud zvuk přichází. Vhodná do sborníku určitě je, ale zvažovala bych zařazení do jiné věkové kategorie - spíše starší děti.“

Poradce 3: „Doporučila bych zařazení hry do vyšší věkové kategorie.“

Poradce 4: „Nejdříve se mi to podařilo zvládnout u dětí 1,5 r. s včasnou rehabilitací, přesunula bych do vyšší skupiny.“

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných v první fázi ověřování jsme se rozhodli tuto hru sloučit se hrou č. 12 („Odkud jde zvuk?“), která spadá pod kategorii „Předškolní věk“, z důvodu podobnosti a vysoké náročnosti pro děti v kojeneckém věku. Nově sloučenou hru jsme zařadili do kategorie „Předškolní věk“.

- **Hra č. 3**

První fáze výzkumu:

Čtyři poradci souhlasili se zařazením hry do sborníku bez úprav. Jeden poradce souhlasil se zařazením hry s úpravami.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „Určitě vhodný i pro tento věk. Napadá mě obdoba pro starší děti: ve vaku mohou být dvojice stejných předmětů/materiálů - dítě má před sebou rozloženy stejné věci, jako jsou schovány ve vaku a hledá podle hmatu/sluchu stejný předmět/materiál.“

Poradce 5: „Přiznám se, že tuto činnost jsem nikdy nezkoušela ani mě tolik neláká. Asi bych tuto činnost zařadila pro starší věk 1+.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastnících: 8, 9.

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných v obou fázích výzkumu jsme se rozhodli hru doplnit o variantu pro starší děti zaměřenou na hledání dvojic stejných předmětů pomocí hmatu. Hra bude začleněna do výsledného sborníku.

- **Hra č. 4**

První fáze výzkumu:

Dva poradci souhlasili se zařazením hry do výsledného sborníku v původní podobě, dva poradci souhlasili se zařazením hry pouze s jejími úpravami a jeden poradce zvolil možnost „Nevím“.

Připomínky poradců:

Poradce 1: „Ano, pozor však na bezpečnost.“

Poradce 2: „Napadá mě jen obdoba, že to nemusí být jen alobal, hedvábný nebo pečicí papír, ale klidně i igelit, bublinková fólie. Řekla bych, že rozvíjenou oblastí může být i hmatové vnímání - pokud dítě bude mít holé nožky, ruce, může vnímat i povrch.“

Poradce 3: „Doporučila bych jako hlavní materiál spíše pečicí papír kvůli bezpečnosti, tedy Název: Podložka z pečicího papíru. Alobal se velmi snadno trhá, dala bych ho jako další možnost do sekce "tip", ale ne primárně.“

Poradce 4: „Byla bych opatrná na alobal, pokud ho dítě dá do pusy/spolkne, může ho poranit.“

Druhá fáze výzkumu:

V rámci druhé fáze výzkumu tato hra nebyla ověřena.

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných v první fázi výzkumu jsme se rozhodli změnit název hry na: „Hmatová podložka“, rozšířit možné pomůcky o igelit a bublinkovou fólii a přidat upozornění pro rodiče týkající se zvýšené opatrnosti při práci s alobalem. Výpis rozvíjených oblastí bude doplněn o „hmatové vnímání“. Tato upravená hra bude zahrnuta do výsledného sborníku.

- **Hra č. 5**

První fáze výzkumu:

Celkem čtyři poradci souhlasili se zařazením hry do sborníku v její původní podobě a jeden poradce souhlasil se zařazením hry pouze s jejími úpravami.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „Určitě vhodné pro danou věkovou kategorii, nemám jiné připomínky.“

Poradce 4: „Přidala bych poznámku, že je vhodná motivace obrázky (zvířátek,...), pak je napodobujeme.“

Poradce 5: „Ano, tuto aktivitu dělám často. Dětem se líbí.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastnících: 5, 6, 8, 9.

„Pravidla byla vysvětlena pokynem: „Zkus se tvářit jako já.“, což holčička hned pochopila“ (Účastník 10)

Interpretace získaných dat:

Aktivita bude zahrnuta do výsledného sborníku s doplněním o pokyn „Zkus se tvářit jako já“, který dopomáhá k pochopení pravidel, a o možnost motivace obrázky zvířátek.

- **Hra č. 6**

První fáze výzkumu:

Celkový počet pěti poradců souhlasil se zařazením této hry do sborníku bez úprav.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „Přemyslím nad tou formulací: Vytvoříme sadu papírků s obrázky slov - já jsem si jako první představila napsaná slova a říkala jsem si, že je to hrozně těžké. Až pak mi došlo, že to budou obrázky/fotografie - možná bych napsala jen: "vytvoříme sadu obrázků, jejichž znaky se chceme naučit" Napadá mě, že ty sady mohou být jakékoliv - tematicky zvířátka, dopravní prostředky, domácnost - dobře využitelné na rozvoj znakové zásoby.“

Poradce 5: „Ano, tuto aktivitu dělám dost často. Dětem se líbí.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastnících: 5, 6, 8, 9.

„Následně poradkyně položila kartičku např. na stůl, pod stůl, vedle na zem a ptala se: „Kde je pipi? Kde je?“ , na což holčička reagovala...“ (Účastník 6)

„Vybrala jsem obrázek míče a zeptala se holčičky: „Co to je?“ . Holčička zareagovala tak, že v místnosti našla míč...“ (Účastník 9)

Interpretace získaných dat:

Hra bude ve sborníku začleněna s jinou formulací v pravidlech týkající se vytvořené sady obrázků a o možnost vytvoření tematických celků slovní zásoby. Tipy hry budou doplněny o možnost určování polohy předmětu a hledání předmětu v okolí.

- **Hra č. 7**

První fáze výzkumu:

Celkový počet pěti poradců souhlasil se zařazením této hry do výsledného sborníku bez úprav.

Připomínky poradců:

Poradce 3: „Úplně nerozumím tomu, jak tato hra cvičí sluchovou paměť. Podle mého jen rozezvučení předmětů nestimuluje sluchovou paměť. Na to by bylo potřeba aktivitu rozšířit, a to tak, že by například byly 2 sady stejných předmětů a po zaznění zvuku bude hledat a určovat stejný ze své sady. Tedy princip sluchové paměti - dítě zachytí a zapamatuje sluchem.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastnících: 1, 5, 8, 9.

Interpretace získaných dat:

Aktivita bude zařazena do sborníku s jinou formulací v pravidlech nahrazující slovní spojení „sluchová paměť“ za „sluchové vnímání“.

- **Hra č. 8**

První fáze výzkumu:

Celkem tři poradci zhodnotili tuto hru jako vhodnou pro zařazení do sborníku. Jeden poradce souhlasil se zařazením hry do sborníku s jejími úpravami a jeden označil možnost „Nevím“.

Připomínky poradců:

Poradce 1: „Dovedu si představit spíše pro starší děti.“

Poradce 2: „Dobrá aktivita - vhodná i pro starší děti. Je to v podstatě obměna nácviku na audiometrické vyšetření hrou, které s dětmi děláme. (Dítě reaguje na zvuk vhozením míče do kyblíku, puštěním autíčka na dráhu apod.) - toto je super pro aktivnější děti, dodala bych do rozvíjené oblasti i hrubou motoriku.“

Poradce 4: „U malých dětí je problém s pochopením hry, zkoušela bych spíše starší děti.“

Poradce 5: „Nezkoušeno. Ale činnost se mi líbí. Místo zajíčka může udělat i něco jiného.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastníkovi 8.

Interpretace získaných dat:

Na základě poznatků získaných v první fázi výzkumu bude hra ve výsledném sborníku doplněna ve výpisu rozvíjených oblastí o položku „hrubá motorika“.

- **Hra č. 9**

První fáze výzkumu:

Celkový počet pěti poradců souhlasil se zařazením této hry do výsledného sborníku bez úprav.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „Další varianta mě napadá, že může foukat do papírku přes brčko, což může být také motivací.“

Poradce 4: „Lodička je těžká na foukání pro děti, rodiče nemusí umět poskládat lodičku, vhodný návod? Použila bych raději peříčka, lehčí předměty.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastnících: 2, 3, 7, 11.

„Problém nastal při výběru lodičky, když se jí nepodařily odfouknout předměty (dvě papírové lodičky, míček). Nakonec se jí podařilo odfouknout pírko a pingpongový míček.“ (Účastník 2)

„Stůl pro dívku byl příliš vysoký a tím pádem špatně dostupný.“ (Účastník 2)

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných v obou fázích výzkumu jsme se rozhodli doplnit tipy hry o možnost využití pírka a pingpongového míčku jako lehčích předmětů. Popis hry doplníme o doporučení na přiměřenou výšku stolu. Upravená hra bude zařazena do sborníku.

- **Hra č. 10**

První fáze výzkumu:

Celkový počet pěti poradců souhlasil se zařazením této hry do výsledného sborníku bez úprav.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „U tohoto mě napadá, že je to opravdu spíše pro děti až kolem 5-6 roku, co spadá do kategorie, nicméně i tak mi přijde vhodná, jen mě napadá, že jednodušší je hledat VELKÉ TISKACÍ PÍSMENO, což, když jsem se dívala

do různých časopisů, jen tak namátkou může být hodně složité. Jestli nemít připravený třeba nějaký text (pracovní list) jen s velkými písmeny, který by tím pádem šel použít na více písmenek, ale to je spíš takový tip, vím, že jde o tvar písmenka, ale ta malá tiskací většinou ani děti v 6 letech neumí.“

Poradce 5: „Ano, zkoušeno. Tato hra zaujme hlavně šikovné děti, zvyklé prohlížet si časopis.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastnících: 2, 3.

„...jsem nakreslila na papír velké písmeno A, které holčička měla za úkol hledat v textu.“ (Účastník 2)

„Chlapec se nejprve seznámil s písmenem L, které měl před sebou napsané na papíře...“ (Účastník 3)

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných v obou fázích výzkumu bude hra doplněna o doporučení hledat v textu pouze velká tiskací písmena a mít tato písmena dopředu napsaná zvlášť na papíře pro lepší pochopení pravidel. Upravená hra bude zařazena do sborníku.

- **Hra č. 11**

První fáze výzkumu:

Celkem tři poradci vyhodnotili tuto hru jako vhodnou pro zařazení do sborníku pouze s jejími úpravami. Jeden poradce souhlasil s jejím zařazením do sborníku bez úprav a jeden poradce využil možnosti „Nevím“.

Připomínky poradců:

Poradce 1: „Připadá mi dost těžká hra pro děti se sluchovým postižením. Opět záleží na celkové úrovni dítěte, sluchové ztrátě, době přidělení kompenzační pomůcky.“

Poradce 2: „Je to v podstatě popis předmětů dle vlastností - opět to vidím spíše pro starší děti spadající do této kategorie Nikdy se mi zatím, ani u opravdu šikovných dětí, nepodařilo vyměnit role - aby popisovalo dítě - proto dávám vhodné do sborníku, ale s úpravami, to střídání rolí bych dala spíše do tipů.“

Poradce 3: „Zdá se mi vhodné jen pro velmi šikovné děti. Možná bude lepší snadnější varianta, kdy máme uzavřený okruh předmětů či lépe obrázků, např. 10 či více. A z tohoto okruhu popisuje obrázek a dítě určuje.“

Poradce 4: „Určitě bych použila obrázky otočené obráceně - ať dítě hádá, co je na něm, jinak je těžké mu vysvětlit, co po něm chceme.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastnících: 2, 3, 11.

Interpretace získaných dat:

Na základě získaných poznatků bude z důvodu vysoké náročnosti varianta s výměnou rolí zahrnuta mezi typy. Upravená hra bude začleněna do sborníku.

- **Hra č. 12**

První fáze výzkumu:

Celkem čtyři poradci souhlasili se zařazením hry do sborníku bez jejích úprav. Jeden poradce využil možnosti „Nevím“.

Připomínky poradců:

Poradce 1: „Mám zkušenost, že děti se sluchovým postižením se někdy zdráhají nechat si zavázat oči, ztrácí tím jistotou.“

Poradce 2: „Nemám připomínky, nikdy jsem nezkoušela, přijde mi to zajímavé, určitě zkusím, myslím si, že věková kategorie je OK. Tip: může to být v podstatě opět jakákoliv zvuková hračka, tím, že má dítě zavázané oči, tak to může pouštět i druhá osoba. Rozvíjená oblast: přidala bych soustředění, pozornost.“

Poradce 3: „Možná zajímavější a akčnější varianta, že předmět schováme, dítě čeká za dveřmi a přibíhá na zavolání. Pak hledá, dokud nenajde samotný předmět.“

Poradce 4: „Přijde mi to podobné jako hledání budíku - což je pro děti přijatelnější, jednodušší.“

Druhá fáze výzkumu:

Na základě dat získaných v první fázi výzkumu jsme se rozhodli tuto hru sloučit se hrou č. 2 („Hledání hrající hračky“) spadající pod kategorii „Kojenecký věk“.

Hra byla ověřena na účastnících: 2, 3, 4, 9.

„Občas bylo potřeba vyžádat si soustředění, aby dítě pouze neběhalo po místnosti, ale aby se soustředilo, odkud zvuk přichází.“ (Účastník 4)

„Holčička skříňku nemohla najít, ale po chvíli si na zvuk zvykla a začala si hrát s jinou hračkou. Začali jsme ji motivovat, aby hračku opět hledala a pomohli jsme jí skříňku najít.“ (Účastník 9)

Interpretace získaných dat:

Postup této aktivity bude shodný s postupem hry č. 2 a bude doplněn o tip zahrnující variantu popsanou ve hře č. 12 zaměřenou na lokalizaci zvuku se zavřenými (případně zavázanými) očima. Dalším doplněným tipem hry bude varianta, při které dítě čeká za dveřmi na přivolání do místnosti. Postup hry bude doplněn také o upozornění na možnou potřebu opakované motivace dítěte pro hledání předmětu. Výpis rozvíjených oblastí bude doplněn o položky „soustředění“ a „pozornost“. Upravená hra bude zahrnuta do kategorie „Předškolní věk“ ve výsledném sborníku.

- **Hra č. 13**

První fáze výzkumu:

Celkem čtyři poradci souhlasili se zařazením hry do sborníku v její původní podobě a jeden poradce souhlasil se zařazením hry pouze s jejími úpravami.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „Tip: pro ověření, že je dvojice správně, jde na spodek vajíčka nalepit barevné označení - tím pádem to pak může mít další využití v pojmenování barev a přiřazování stejných barev - je ale nutné hlídat, aby dítě pouze poslouchalo a nekoukalo na barvy, když nám jde o rozvoj sluchového vnímání. Věková kategorie: dělám i s mladšími dětmi ve věku 3-6 let.“

Poradce 3: „Všechny krabičky musí být stejné. Jinak se dítě ihned orientuje vizuálně, např. podle jiného odstínu krabičky.“

Poradce 4: „Pro kontrolu bych jednotlivé krabičky označila barevně.“

Druhá fáze výzkumu:

Hra byla ověřena na účastnících: 4, 7.

„Nejlepší byla varianta, že dítě dostalo jedno vajíčko a pak ze 2 dalších hledalo stejné....“ (Účastník 7)

„Také jsem zpočátku vybírala do dvojice spíše kontrastní zvuky, aby byl rozdíl zjevnější.“ (Účastník 7)

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných v obou fázích výzkumu jsme se rozhodli tuto aktivitu zařadit do výsledného sborníku s doplněním o tip na kontrolní barevné označení na spodní straně vajíčka, o upozornění na potřebnost shodné barvy vajíček a o variantu hry, při které dítě vybírá doplněk dvojice vždy pouze ze dvou dalších vajíček (z nichž jedno je správně).

- **Hra č. 14**

První fáze výzkumu:

Celkem čtyři poradci souhlasili se zařazením hry do sborníku bez jejích úprav. Jeden poradce využil možnosti „Nevím“.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „Přijde mi hodně těžké, já bych asi s žádným dítětem, co jsem měla/mám v péči, nemohla udělat, ale nevím, jak kolegyně. Nenapadá mě ani lehčí varianta, ale budu nad tím přemýšlet.“

Poradce 4: „Líbilo by se mi doplnit ještě o obrázky různého prostředí, může se tím pomoci dětem ve vymýšlení příběhu.“

Poradce 5: „Zajímavé, dokážu si představit, že to šikovné děti zvládnou.“

Druhá fáze výzkumu:

V rámci druhé fáze výzkumu tato hra nebyla ověřena.

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných v první fázi výzkumu jsme se rozhodli tuto hru doplnit o možnost vytvoření obrázků prostředí pro tvořený příběh. Výsledná aktivita bude zařazena do sborníku.

- **Hra č. 15**

První fáze výzkumu:

Celkem čtyři poradci souhlasili se zařazením hry do sborníku v její původní podobě a jeden poradce souhlasil se zařazením hry pouze s jejími úpravami.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „Dobrý, super, líbí se mi, dělávám i s mladšími dětmi (3-6 let) v úpravě, že předměty jsou třeba jen 2-3.“

Poradce 5: „Ano, hra se líbí. Jen bych začala nejprve např. 3 předměty a postupně bych přidávala.“

Druhá fáze výzkumu:

V rámci druhé fáze výzkumu tato hra nebyla ověřena.

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných v první fázi výzkumu jsme se rozhodli tuto hru doplnit o variantu, kdy se dítěti předloží nejprve pouze tři předměty pro zapamatování a v dalších kolech se tento počet zvyšuje. Hra bude zařazena do výsledného sborníku.

- **Hra č. 16**

První fáze výzkumu:

Celkem čtyři poradci souhlasili se zařazením hry do sborníku v její původní podobě a jeden poradce souhlasil se zařazením hry pouze s jejími úpravami.

Připomínky poradců:

Poradce 2: „Vhodné, dobré, děláváme v rodinách.“

Poradce 4: „Líbilo by se mi přidat obrázky dějů a přiřazovat k nim emoce - lepší představivost a pochopení u dítěte.“

Poradce 5: „Ano, tato hra se mi líbí. Zkoušeny podobné činnosti.“

Druhá fáze výzkumu:

V rámci druhé fáze výzkumu tato hra nebyla ověřena.

Interpretace získaných dat:

Na základě dat získaných v první fázi výzkumu jsme se rozhodli přidat k této hře variantu s přiřazováním emocí k obrázkům různých dějů. Upravená hra bude do výsledného sborníku zařazena.

- **Souhrnný přehled první fáze výzkumu**

Pro přehlednost zde uvádíme souhrnnou tabulku, ve které jsou zaznamenány počty hlasů jednotlivých poradců v první fázi výzkumu. Poradci u jednotlivých her odpovídali na otázku: „Je podle Vás tato hra vhodná pro zařazení do sborníku?“. Na výběr měli z možností: Ano; Ano, ale s úpravami; Ne; Nevím.

	Ano	Ano, ale s úpravami	Ne	Nevím
Hra č. 1	5	0	0	0
Hra č. 2	1	4	0	0
Hra č. 3	4	1	0	0
Hra č. 4	2	2	0	1
Hra č. 5	4	1	0	0
Hra č. 6	5	0	0	0
Hra č. 7	5	0	0	0
Hra č. 8	3	1	0	1
Hra č. 9	5	0	0	0
Hra č. 10	5	0	0	0
Hra č. 11	1	3	0	1
Hra č. 12	4	0	0	1
Hra č. 13	4	1	0	0
Hra č. 14	4	0	0	1
Hra č. 15	4	1	0	0
Hra č. 16	4	1	0	0
Celkem	60	15	0	5

Tabulka č. 1: Souhrn počtu hlasů poradců v první fázi výzkumu.

7 Diskuse

Na základě získaných dat v obou fázích výzkumu a jejich následné interpretaci jsme dospěli k několika výsledkům. Do finálního sborníku her a činností jsme se rozhodli zařadit celkem patnáct her z původních šestnácti. Ze sekundárního souboru nebyla vyloučena žádná hra. Dvě hry z tohoto souboru byly ale sloučeny z důvodu vysoké míry podobnosti a přílišné náročnosti pro děti se sluchovým postižením v příslušných kategoriích. Sloučená hra byla následně umístěna do vyšší věkové kategorie.

Všech patnáct výsledných her bylo na základě získaných dat doplněno či jinak upraveno. Ve třinácti případech se jednalo o doplnění popisu hry o položky ve výčtu tipů, z toho v šesti případech šlo o novou variantu hry. U sedmi her byla doplněna pravidla o nové informace v postupu hry. Další úpravy tvořily přidané položky ve výčtu rozvíjených oblastí, rozšíření o pomůcky, bezpečnostní upozornění a v jednom případě byl změněn název hry. U žádné hry nedošlo ke změně věkové kategorie, pro kterou byla primárně určena. Na základě získaných poznatků je však nutné doplnit sborník o informaci, že zmíněné věkové kategorie u her jsou pouze orientační. Velmi také záleží na dalších faktorech, např. na sluchovém věku dítěte, reálném zisku z kompenzačních pomůcek či na případném přidruženém postižení.

Jedním z dílčích cílů výzkumu bylo zjištění vhodnosti jednotlivých aktivit pro práci s danou cílovou skupinou. Tohoto cíle se nám podařilo dosáhnout především díky první fázi výzkumu, kde se k jednotlivým aktivitám vyjadřovali poradci. Hry, které jako „vhodné pro zařazení“ označilo všech pět poradců, byly hry č. 1, 6, 7, 9 a 10. Z těchto her se po ověření ve druhé fázi výzkumu ukázaly jako nejpřínosnější hry č. 9 a 10, především kvůli snadné motivaci dítěte a snadno pochopitelným pravidlům.

Naopak jako kontroverzní aktivity z hlediska vhodnosti jejich zařazení do sborníku vnímáme hry č. 3 a 11, které získaly velké množství kritiky v první i ve druhé fázi výzkumu. Přiřítáme to především jejich vysoké náročnosti pro děti se sluchovým postižením. Věříme, že i tyto hry bude možné u některých dětí úspěšně aplikovat a proto jsou do sborníku zařazeny.

Dílčí cíl zaměřený na zjištění proveditelnosti jednotlivých aktivit ze souboru byl splněn pouze částečně. Z důvodu ochrany soukromí klientů jsme byli limitováni výběrem účastníků výzkumu a nepodařilo se nám najít vhodné účastníky pro hry č. 4, 14, 15 a 16. Proveditelnost těchto aktivit proto nebyla ověřena. Pro jejich zařazení do sborníku jsme se rozhodli na základě jejich kladného hodnocení poradců v první fázi výzkumu.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá tématem her a činností využitelných pro rozvoj dítěte raného věku se sluchovým postižením. První část práce tvoří teoretickou základnu pro výzkum realizovaný v rámci této práce. Je zde popsána problematika sluchového postižení, vývoje dítěte, raného věku a teorie hry. Ve druhé části práce je podrobně popsán provedený výzkum, který je zaměřen na konkrétní hry a činnosti sloužící pro práci s dětmi v raném věku se sluchovým postižením. Výstupem praktické části je sborník her a činností využitelných u této cílové skupiny.

Hlavním cílem této práce bylo usnadnění práce poradcům Rané péče pro Moravu a Slezsko, spadající pod Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s. Tohoto cíle jsme chtěli dosáhnout především pomocí vytvoření sborníku her, který by následně sloužil jako inspirace pro klientské rodiny této instituce. Jako dílčí cíle výzkumu jsme určili zjištění proveditelnosti jednotlivých vybraných aktivit ze souboru, vhodnosti jednotlivých aktivit pro práci s danou cílovou skupinou a určení nejpřínosnějších her a činností pro zařazení do sborníku. Tyto cíle nám sloužily k dosažení hlavního cíle. Jejich splnění však proběhlo pouze částečně, především z důvodu nemožnosti obsáhnout všechny hry a činnosti ze souboru ve druhé fázi výzkumu z důvodu ochrany soukromí klientů. Získané poznatky nám přesto umožnily vytvoření souboru her, které je možné zařadit do výsledného sborníku.

Aktivity z tohoto sborníku jsou začleněny do příloh vázaných v závěru práce. Ačkoliv se nám podařilo sborník v rámci výzkumu dokončit, vnímáme práci na něm jako pouze započatou. Nedostatkem, který se nám nepodařilo během výzkumu odstranit, je například nepřesná kategorizace zohledňující pouze biologický a nikoliv sluchový věk dítěte. Značně limitující je také omezený výběr aktivit, který bychom rádi v budoucnu rozšířili. Jako potenciál pro další výzkum vidíme také jeho rozšíření o další instituce zabývající se dětmi se sluchovým postižením. Kladně naopak hodnotíme celkový přínos pro speciálněpedagogickou praxi realizovanou především při konzultacích v rodinách, kterého se nám podařilo dosáhnout. Doufáme, že hlavního cíle této práce bylo tímto dosaženo.

Seznam bibliografických citací

1. ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. 2002. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-614-4.
2. BETTELHEIM, B., 1987. *The Importance of Play*. Atlantic Monthly. (March), 41-49.
3. BRUER, J. T., 1999. *The myth of the first three years: a new understanding of early brain development and lifelong learning*. New York: Free Press. ISBN 0684851849.
4. EDELSBERGER, T., 2000. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Editor Miloš Sovák, Ludvík Edelsberger. Jinočany: H & H. 418 s. ISBN 8086022765.
5. GARVEY, C., 1990. *Play*. Enl. ed. Cambridge, Mass.: Harvard University Press. ISBN 0674673654.
6. HLOŽEK, Z., 1995. *Základy audiologie*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. 49 s. ISBN 80-7067-498-9.
7. HOUDKOVÁ, Z., 2005. *Sluchové postižení u dětí - komplexní péče*. Vyd. 1. V Praze: Triton. 117 s. ISBN 80-7254-623-6.
8. HRONEK, J., 1946. *Na klíně mateřském: kapitoly o výchově dítěte v raném dětství*. Praha: B. Rupp. Logos (B. Rupp).
9. HRUBÝ, J., 1999. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených. 395 s. ISBN 80-7216-096-6.
10. HUIZINGA, J., 1949. *Homo ludens a study of the play-element in culture*. Reprinted. London: Routledge and Kegan Paul, ISBN 0710005784.
11. KOUKOLÍK, F., 2008. *Před úsvitem, po ránu: eseje o dětech a rodičích*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1496-0.
12. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: GRADA Publishing. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.
13. LEONHARDT, A., 2001. *Úvod do pedagogiky sluchovo postižených: so 44 obrázkami, 15 tabuľkami a 77 cvičeniami*. Bratislava: Sapientia. 248 s. ISBN 80-967180-8-8.

14. MARSCHARK, M., 2007. *Raising and educating a deaf child: a comprehensive guide to the choices, controversies, and decisions faced by parents and educators*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, xxi. 267 p. ISBN 978-0-19-537615-9.
15. MARSCHARK, M., SPENCER, P. E., 2011. *The Oxford handbook of deaf studies, language, and education*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, v. Oxford library of psychology. ISBN 9780199750986.
16. MATĚJČEK, Z., 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.
17. MIŠURCOVÁ, V., FIŠER, J., FIXL, V., 1980. *Hra a hračka v životě dítěte*. V Praze: Státní pedagogické nakladatelství, Knihy pro rodiče.
18. MOLEMAN, Y., BROEK, E., EIJDEN, A., 2014. *Rosteme hrou: vývoj a podpora hry dětí se zrakovým postižením*. Přeložila Alžběta HAVLÍNOVÁ, přeložil Jindřich JÍLEK. Praha: Raná péče EDA, 2014. ISBN 978-80-260-5862-5.
19. MUKNŠNÁBLOVÁ, M., 2014. *Péče o dítě s postižením sluchu*. Vyd. 1. Praha: Grada. 128 s. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-5034-7.
20. NEW, R. S., COCHRAN, M., 2007. *Early childhood education: an international encyclopedia*. Westport, Conn.: Praeger. ISBN 978-0-313-33100-8.
21. PLEVOVÁ, I., PETROVÁ, A., 2012. *Obecná psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3247-2.
22. POTMĚŠIL, M., 2012. *Metodika práce se žákem se sluchovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3310-3.
23. PULDA, M., 1994. *Surdopedie se zaměřením na raný a předškolní věk*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně. 143 s. ISBN 80-210-0476-2.
24. ROUČKOVÁ, J., 2011. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením: praktické návody a důležité informace*. Vyd. 2. Praha: Portál. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-932-3.
25. SEVEROVÁ, M., 1982. *Hry v raném dětství: studie o jejich vývoji a motivaci*. Praha: Academia.

26. SLOWÍK, J., 2007. *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada. 160 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.
27. SOURALOVÁ, E., 2005. *Surdopedie: studijní opora pro kombinované studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. 54 s. ISBN 80-244-1007-9.
28. SYSLOVÁ, Z., BORKOVCOVÁ, I., PRŮCHA, J., 2014. *Péče a vzdělávání dětí v raném věku: komparace české a zahraniční situace*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7478-354-8.
29. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J., 2010. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 189 s. ISBN 978-80-244-2433-0.
30. ŠULOVÁ, L., 2005. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 4. ISBN 80-246-0877-4.
31. THOROVÁ, K., 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
32. UNICEF, 2001. *The state of the world's children 2001: early childhood*. New York, NY [etc.]: United Nations Children's Fund (UNICEF). ISBN 9280636332.

Seznam elektronických zdrojů

1. FIRST WORDS Project, 2015. *The Importance of Early Intervention* [online]. Florida State University. [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: http://firstwordsproject.com/wp-content/uploads/2015/08/Early_Intervention_02.pdf
2. GAINSLEY, S., 2011. *Look, Listen, Touch, Feel, Taste: The Importance of Sensory Play*. HighScope Extensions [online]. 2011, 25(05), 1-4 [cit. 2016-09-13]. Dostupné z: http://www.highscope.org/file/newsandinformation/extensions/extvol25no5_low.pdf
3. GOLDSTEIN, J., 2012. *Play in Children's Development, Health and Well-Being* [online]. Toy Industries of Europe, 2012 [cit. 2016-09-17]. Dostupné z: <http://www.ornes.nl/wp-content/uploads/2010/08/Play-in-children-s-development-health-and-well-being-feb-2012.pdf>
4. HANISH, L. D., FABES, R. A., 2014. *Peer socialization of gender in young boys and girls* [online]. 1-4 [cit. 2016-09-18]. Dostupné z: <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/2492/peer-socialization-of-gender-in-young-boys-and-girls.pdf>
5. HERDOVÁ, S., 2004. *Vyšetřování sluchu u dětí*. *Pediatric pro praxi* [online]. (4), 211-212 [cit. 2016-11-06]. Dostupné z: <http://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2004/04/13.pdf>
6. PERRY, B. D., 2005. *Maltreatment and the Developing Child: How Early Childhood Experience Shapes Child and Culture* [online]. 1-6 [cit. 2016-10-16]. Dostupné z: <http://www.lfcc.on.ca/mccain/perry.pdf>
7. SEKERÁKOVÁ, M., SKYBOVÁ, J., 2011. *Pediatric pro praxi* [online]. 2011 (1) [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2011/01/11.pdf>
8. SCHILLER, P., 2001. *Brain Research and Its Implications for Early Childhood Programs* [online]. Southern Early Childhood Association, 1-6 [cit. 2016-10-16]. Dostupné z: http://www.southernearlychildhood.org/upload/pdf/Brain_Research_Its_Implications.pdf
9. SMITH, P. K., PELLEGRINI, A., 2013. *Learning Through Play* [online]. (June), 1-5 [cit. 2016-09-19]. Dostupné z: <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/774/learning-through-play.pdf>

10. SNYDER, Ch., 2011. *Providing Sensory Experiences That Meet the Needs of All Infants and Toddlers*. HighScope Extensions [online]. 2011, 25(05), 8-10 [cit. 2016-09-14].
Dostupné z: http://www.highscope.org/file/newsandinformation/extensions/extvol25no5_low.pdf
11. UEY, s. a. *Brain Development: Pathways to Learning* [online]. s. 1-2 [cit. 2016-10-16].
Dostupné z: <http://www.fsca.ca/docs/UEY/UEY-BrainDevelopmentSheet.pdf>
12. WHITEBREAD, D., 2012. *The importance of play: A report on the value of children's play with a series of policy recommendations* [online]. 2012 [cit. 2016-09-11]. Dostupné z: http://www.importanceofplay.eu/IMG/pdf/dr_david_whitebread_-_the_importance_of_play.pdf
13. WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2017. *Deafness and hearing loss* [online]. [cit. 2017-04-11]. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/>
14. WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2012. *Community-based rehabilitation: promoting ear and hearing care through CBR* [online]. [cit. 2015-05-10]. ISBN 978-92-4-150470-6. Dostupné z: <http://www.who.int/pbd/deafness/news/CBREarHearingCare.pdf?ua=1>

Seznam použitých symbolů a zkratek

- aj. – a jiné
- atd. – a tak dále
- např. – například
- PAS – porucha autistického spektra
- tzv. – takzvaný
- UNICEF – United Nations Children's Fund
- WHO – World Health Organization

Seznam grafů a seznam tabulek

Graf č. 1: Přehled tzv. „citlivých vývojových období“ v závislosti na věku dítěte

Tabulka č. 1: Souhrn počtu hlasů poradců v první fázi výzkumu.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Sekundární soubor her a činností

Příloha č. 2: Formulář pro terénní poznámky

Příloha č. 3: Kompletní terénní poznámky

Příloha č. 4: Kvartérní soubor her a činností

Přílohy

Příloha č. 1: Sekundární soubor her a činností

- **Hra č. 1**

Kategorie: Kojenecký věk (6 týdnů – 1 rok)

Název: Bubeník

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, motorika, vnímání rytmu

Pomůcky: kovové nádoby (hrnce, poklice, pánve, aj.), dřevěné a plastové nádoby, vařečka

Postup: Udělejte okolo dítěte kruh z nádobí a začněte do jednotlivých nádob bubnovat rukama. Motivujte dítě k tomu, aby se k Vám přidalo. Nechte dítě, aby si vyzkoušelo zvuk jednotlivých nádob. Z počátku bubnujte pomalu a postupně zrychlujte. Můžete také měnit sílu bubnování. Nakonec dejte dítěti do ruky vařečku a nechte jej, ať objevuje zvuky nádob.

Tip:

- U staršího dítěte můžete vybubnovat do nádoby jednoduchý rytmus a chtít po dítěti, aby jej zopakovalo.

- **Hra č. 2**

Kategorie: Kojenecký věk (6 týdnů – 1 rok)

Název: Hledání hrající hračky

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, udržení pozornosti, motorika

Pomůcky: hrající předmět (např. zvuková hračka, mobilní telefon, malé rádio, budík)

Postup: Schovejte v místnosti hrající předmět tak, aby jeho zvuk byl dostatečně zřetelný a aby byl v dosahu dítěte. Doneste dítě doprostřed místnosti, ve které jste předmět schovali a vyčkejte, až zvuk zaregistruje. Slovy: „Co to hraje?“ a rozhlížením po místnosti motivujte dítě k hledání hrajícího předmětu.

Tip:

- Ze začátku můžete hrající předmět hledat s dítětem společně, aby pochopilo princip hry.

- **Hra č. 3**

Kategorie: Kojenecký věk (6 týdnů – 1 rok)

Název: Smyslový vak

Rozvíjená oblast: motorika, hmatové vnímání, sluchové vnímání, zrakové vnímání

Pomůcky: látkový vak (např. obal od polštáře), náplň (např. noviny, alobal, pečicí papír, sáček, atd.)

Postup: Látkový vak naplníme zmačkaným materiálem, který jsme si připravili a uvážeme na něm uzel tak, aby obsah nešel vysypat. Dítěti ležícímu na zádech ukážeme vak a necháme ho, aby jej důkladně prozkoumalo.

Upozornění: Látkový vak musí být čistý a nesmí obsahovat malé části, které by mohly dítěti ublížit. Po celou dobu hraní je nutné dbát na zvýšený dohled nad dítětem.

Tip:

- Do obsahu vaku je možné přidat rolničky či pár kapek levandulového oleje.

- **Hra č. 4**

Kategorie: Kojenecký věk (6 týdnů – 1 rok)

Název: Alobalová podložka

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, motorika

Pomůcky: alobal

Postup: Na měkkou podložku (např. matraci nebo pohovku) umístíme několik vrstev alobalu. Na takto připravenou podložku položíme dítě tak, aby bylo v poloze na bříšku a nohama se dotýkalo alobalu. Dítě se postupně seznamuje se zvuky alobalu při kopání a uvědomuje si souvislost kopání a zvuku.

Tip:

- Místo alobalu lze použít i hedvábný či pečicí papír.

- **Hra č. 5**

Kategorie: Batolecí věk (1-3 roky)

Název: Zrcadlo

Rozvíjená oblast: motorika mluvidel, mimika, udržení pozornosti

Pomůcky: ---

Postup: Sedneme si naproti dítěti a začneme pomalu střídat obličejové výrazy (např. úsměv, údiv, smutek, radost, atd.) a motivujeme dítě k tomu, aby po nás jednotlivé výrazy opakovalo. Postupujeme od jednodušších výrazů po ty složitější. Když se nám zrcadlení daří, můžeme přidat i cvičení na jazyk či na rty (*ve sborníku budou sepsány zvlášť*). Nakonec si můžeme celý obličej namasírovat konečky prstů.

Tipy:

- Aktivitu můžeme provádět vedle sebe před zrcadlem.
- U starších dětí je možné do hry zapojit celé tělo a zrcadlit pantomimu.

- **Hra č. 6**

Kategorie: Batolecí věk (1-3 roky)

Název: Obrázková krabička

Rozvíjená oblast: znakový jazyk, paměť

Pomůcky: krabička/plechovka, obrázky slov

Postup: Vytvoříme sadu papírků s obrázky slov, jejichž znaky se chceme naučit. Všechny obrázky dáme do krabičky a s dítětem je střídavě vytahujeme, přičemž vždy zároveň ukážeme znak pro dané slovo.

Tip:

- Obrázky také můžeme rozmístit po místnosti a nechat dítě, aby je hledalo. Když obrázek najde, ukáže jeho znak.

- **Hra č. 7**

Kategorie: Batolecí věk (1-3 roky)

Název: Zvukový poklad

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, jemná motorika

Pomůcky: krabička s otvorem (např. od kapesníků), předměty vydávající zvuk (např. rolničky, zvonky, chrastítka, atd.)

Postup: Zvukové předměty umístíme do krabičky a necháme dítě, aby ji začalo objevovat. Dítě postupně začne z krabičky vytahovat jednotlivé předměty a zkoumat je. Při rozezvučení předmětů dítě cvičí svou sluchovou paměť.

Tip:

- Obsah „pokladu“ můžeme obměňovat a motivovat tak dítě k poznávání nových zvuků.

- **Hra č. 8**

Kategorie: Batolecí věk (1-3 roky)

Název: Zajíček

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, soustředění

Pomůcky: předmět vydávající zvuk (zvoneček, chrastítka, klíče, aj.)

Postup: Dítě sedí v poloze zajíčka (sed na patách, hlava skloněná k zemi opřená o ruce) a pozorně poslouchá. Po chvíli ticha rozezvučíme vybraný předmět. Úkolem dítěte je co nejrychleji po zaslechnutí zvuku vyskočit jako zajíc.

Tip:

- Náročnější varianta – ve hře střídáme několik zvukových předmětů, přičemž úkolem dítěte je zareagovat pouze na jeden předem určený.
- Můžeme měnit naši vzdálenost od dítěte nebo sílu vydávaného zvuku.

- **Hra č. 9**

Kategorie: Předškolní věk (3-6 let)

Název: Stolní foukaná

Rozvíjená oblast: dech, koordinace

Pomůcky: kousek papíru, různé předměty

Postup: Z kousku papíru spolu s dítětem složíme lodičku (případně vytvoříme kuličku). Na stůl rozložíme předměty a určíme mezi nimi dráhu. Na začátek dráhy dáme lodičku a necháme dítě, aby ovládalo lodičku pouze foukáním, bez jakékoliv jiné pomoci. Cílem hry je dostat lodičku na konec dráhy.

Tip:

- Hra se dá hrát i s více dětmi, přičemž každý má svou lodičku.
- Jako motivační prvek můžeme dítěti měřit čas jednotlivých pokusů.
- Můžeme dítěti pustit hudbu, kterou budeme průběžně zastavovat. Určíme pravidlo, že foukání je možné pouze tehdy, když hudba hraje (zastavená hudba = zákaz foukání).
- Místo papírové lodičky můžeme použít i pítko.

- **Hra č. 10**

Kategorie: Předškolní věk (3-6 let)

Název: Detektiv

Rozvíjená oblast: zrakové vnímání, příprava na čtení, soustředění

Pomůcky: časopis, zvýrazňovač

Postup: Dítěti dáme do rukou časopis. Jeho úkolem je vyznačit v textu zvýrazňovačem například všechna písmena „D“. Na začátku mu s několika prvními písmenky pomůžeme, potom jej necháme pracovat samostatně. Dítě nemusí umět číst - stačí, když v textu hledá stejný tvar písmene.

Tip:

- Po skončení aktivity může dítě zkusit napsat z paměti dané písmeno na papír.

- **Hra č. 11**

Kategorie: Předškolní věk (3-6 let)

Název: Hádanky

Rozvíjená oblast: mluvený projev/znakový jazyk, myšlení, popis

Pomůcky: ---

Postup: Popisujeme dítěti určité slovo (předměty v okolí, zvířata, osoby, profese, pohádkové postavy, atd.), buď pomocí mluvení, nebo pomocí znakového jazyka. Úkolem dítěte je slovo uhádnout, případně daný objekt najít, pokud je v našem okolí. Po uhodnutí se vystřídáme v rolích, nyní popisuje dítě. Přestože odpověď můžeme znát hned, necháme dítě, aby popis dokončilo.

Tip:

- Pokud je nutné dítěti pomoci s popisem, ptáme se ho na otázky ohledně vlastností, umístění či použití objektu.
- Lze také vytvořit sadu obrázků, ze kterých budeme pro popis vybírat.

- **Hra č. 12**

Kategorie: Předškolní věk (3-6 let)

Název: Odkud jde zvuk?

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, rovnováha

Pomůcky: šátek, budík (klasický nebo na telefonu)

Postup: Dítě si stoupne doprostřed místnosti a zaváže si oči. My potichu umístíme do jeho okolí budík s nastaveným zvoněním na příští minutu. Jakmile budík začne zvonit, úkolem dítěte je na něj ukázat, přičemž musí stát pořád na stejném místě, smí se pouze otáčet. Poté si může šátek sundat a ověřit si pozici budíku.

- **Hra č. 13**

Kategorie: Školní věk (6-7 let)

Název: Zvukové pexeso

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, paměť, soustředění

Pomůcky: krabičky z Kinder vajíček, náplň do krabiček (např. luštěniny, písek, kamínek, papír, atd.)

Postup: Vytvoříme z krabiček dvojice, přičemž do každé dvojice dáme stejnou náplň (i stejné množství). Dvojice zamícháme a necháme dítě, aby je hledalo podle stejného zvuku.

Tip:

- Pro lepší přehlednost můžeme jednotlivé krabičky umístit do kartonu od vajíček.
- Hru je možné hrát ve více hráčích.

- **Hra č. 14**

Kategorie: Školní věk (6-7 let)

Název: Příběh

Rozvíjená oblast: myšlení, představivost, schopnost vyprávění, mluvený projev/znakový jazyk

Pomůcky: papír, pastelky, nůžky, látkový pytlík

Postup: Nejprve na papír nakreslíme co nejvíce postav, které mohou figurovat v příběhu, vystříhneme je a dáme do pytlíku. Dítě si poté náhodně vytáhne z pytlíku jednu postavu a začne vyprávět libovolný příběh, který si vymyslí. Postupně si z pytlíku vytahuje další a další postavy, dokud příběh nedokončí. Nakonec může celý vymyšlený příběh nakreslit na papír.

- **Hra č. 15**

Kategorie: Školní věk (6-7 let)

Název: Kimova hra

Rozvíjená oblast: zrakové vnímání, paměť, soustředění

Pomůcky: 6 různých předmětů (např. klíč, tužka, brýle, atd.), šátek, stopky

Postup: Na plochu rozložíme šest předmětů a zakryjeme je šátkem (dítě je nesmí dopředu vidět). Přizveme dítě ke hře a vysvětlíme mu pravidla: po odkrytí šátku bude mít 10 sekund na to, aby si zapamatovalo co nejvíce předmětů, poté předměty opět zakryjeme šátkem. Úkolem je vyjmenovat předměty, které si zapamatovalo. Podle potřeby můžeme měnit počet předmětů či délku času, kdy jsou odkryté.

Tip:

- Jiná varianta hry: dítě se opět snaží zapamatovat si co nejvíce předmětů, poté se otočí, my jeden předmět odebereme a úkolem dítěte je uhodnout, který předmět chybí.

- **Hra č. 16**

Kategorie: Školní věk (6-7 let)

Název: Hádání emocí

Rozvíjená oblast: sociální dovednosti, popis emocí, mimika

Pomůcky: kartičky s obrázky emocí (např. obličej, smajlíci, fotografie)

Postup: Vybereme náhodně jednu kartičku a předvedeme danou zobrazenou emoci. Dítě hádá, o jakou emoci jde. Poté si o dané emoci povídáme, např. „Už ses tak někdy cítil? Co se ti předtím stalo? Co bys udělal, kdyby se tak cítil tvůj kamarád?“ apod. V dalším kole vybírá kartičku a předvádí emoci dítě, my hádáme.

Příloha č. 2: Formulář pro terénní poznámky

Datum ověřování:

Jméno poradce:

Kazuistika:

- Pohlaví dítěte:
- Věk dítěte (v letech a měsících):
- Sluchová vada:
- Kompenzace (jaká a jak dlouho):
- Forma komunikace (mluvený projev, znakový jazyk,...):

Průběh hry:

- Popište, prosím, stručně prostředí hry:
- Kdo se hry účastnil:
- Jak dítě hru podle zadaných pravidel pochopilo:
- Jaký byl průběh hry:
- Jak dítě reagovalo:
- Jak dítě tato hra bavila a jestli bylo dítě dostatečně motivováno:
- Kolik minut hra přibližně trvala:

Další případné poznámky:

Úprava hry:

Pokud jste hru upravili, budu moc ráda za stručný popis této úpravy a její zdůvodnění.

Závěr, zhodnocení aktivity:

Příloha č. 3: Kompletní terénní poznámky

- Hra č. 1

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 8:

Hra probíhala v obývacím pokoji na pohovce, chlapec seděl matce na klíně. V místnosti byla přítomna také sestra dítěte a poradkyně rodiny, které se do hry nezapojovaly. Hra byla upravena omezeným prostorovým možností a věku dítěte. Zvolila jsem velkou kovovou krabici a soupravu kovového nádobí. Do nádob jsem začala bubnovat, chlapec na zvuk nijak nereagoval, ale nádoby si prohlížel. Po jedné minutě po mě chlapec zkusil zopakovat jednoduchý rytmus a rukou několikrát do krabice bouchnul. Poté nechal ruce položené na krabici a vnímal rytmus pomocí hmatu. Aktivita chlapce velmi zaujala, přestože se do ní aktivně nezapojoval. Z důvodu velké sluchové ztráty nedokázal vnímat jednotlivé zvuky, ale zaujal ho hmatový vjem. Celý proces hry trval přibližně 5 minut.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 9:

Prostředí pro hru tvořil dětský pokoj. Kromě účastníků hry byly přítomny také matka a babička dítěte a poradkyně rodiny. Hra byla upravena věku dítěte. Holčičce jsem předložila velkou kovovou krabici a začala jsem na ni bubnovat jednoduchý rytmus. Holčičku to zaujalo, chvíli mě sledovala a poté dala na krabici ruce. Sama se o bubnování nepokoušela, ale rytmus vnímala hmatem. Poté jsme vyzkoušely bubnování na sadu kovového nádobí, což holčičku nezaujalo a následně odběhla pryč. Aktivita trvala přibližně 3 minuty.

- Hra č. 3

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 8:

Hra probíhala v obývacím pokoji na pohovce, chlapec seděl matce na klíně. V místnosti byla přítomna také sestra dítěte a poradkyně rodiny, které se do hry nezapojovaly. Chlapci jsem podala velký povlak od polštáře naplněný igelitovými taškami, sáčky, bublinkovou fólií, rolničkou a kapesníkem s levandulovým olejem. Na samotný vak nijak nereagoval. Ukázala jsem mu, že vak se dá mačkat a zvedat (vyluzování zvuku rolničky), poté si vak chvíli prohlížel, ale hned jej odložil a věnoval se jiné činnosti. Podle poradkyně tato hra chlapce nezaujala z důvodu nedostatečného sluchového vnímání. Aktivita trvala přibližně 1 minutu.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 9:

Prostředí pro hru tvořil dětský pokoj. Kromě účastníků hry byly přítomny také matka a babička dítěte a poradkyně rodiny. Holčičce jsem předložila smyslový vak, ta se jej prohlédla, ale nezaujal ji. Chvilí vak zkoušela mačkat, na zvuk rolničky nijak nereagovala. Poté holčičku zkoušela motivovat poradkyně (lehnutí na polštář, „spaní“). Holčička ji sledovala, ale sama se nijak zapojit nechtěla a utekla pryč. Aktivita trvala cca 1 minutu.

Hra č. 5

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 5:

Práce s klientem proběhla v prostředí střediska Rané péče pro Moravu a Slezsko v Olomouci. Kromě účastníků hry byla přítomna ještě matka dítěte a poradkyně rodiny. Chlapci jsem vysvětlila pravidla této hry, ale nepochopil, co je jeho úkolem. Měl tendence hrát si s hračkami okolo. Poté jsem využila zrcadla, ale chlapec nechtěl spolupracovat. Podle slov jeho maminky bylo důvodem to, že chlapec provádí tuto aktivitu na logopedii a nevnímá ji jako hru.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 6:

Prostředí pro hru tvořil dětský pokoj. Kromě dítěte byla přítomna jeho matka a poradkyně rodiny, která tuto aktivitu ověřovala. Podle slov maminky má holčička ráda zrcadlo, dělají různé „opičky“. Při hře bylo využito zrcadlo. Poradkyně a holčička si mávaly, pak vyplazovaly jazyk a holčička to opakovala. Celá aktivita se holčičce moc líbila.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 8:

Hra probíhala v obývacím pokoji v domácím prostředí klienta. V místnosti byla přítomna také matka dítěte, sestra dítěte a poradkyně rodiny, které se do hry nezapojovaly. Na začátku jsem získala chlapcovu pozornost, a když jsme měli zrakový kontakt, tak jsem mu ukázala, že se má dívat na můj obličej. Poté jsem se na něj výrazně usmála, na což zareagoval tak, že se na mě usmál také. Následně se začal otáčet a hra ho příliš nezajímala. Zkoušela jsem na něj vypláznout jazyk a chtěla po něm, aby výraz zopakoval, ale hru nechápal a neúčastnil se jí. Celá aktivita trvala přibližně 30 sekund.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 9:

Prostředí pro hru tvořil dětský pokoj, ve kterém byla přítomna také matka dítěte, babička dítěte a poradkyně rodiny. Holčičku jsem posadila naproti sobě, a když se na mě dívala, tak jsem se na ni výrazně usmála. Holčička úsměv opětovala. Poté jsem na ni zkusila vypláznout jazyk, ale zaujala ji hračka v její blízkosti a odešla. Opět jsem upoutala její pozornost a chtěla vyzkoušet jiné výrazy, ale hra ji nezaujala a odbíhala pryč. Aktivita trvala méně než 1 minutu.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 10:

Hra probíhala v domácím prostředí klienta. Kromě dítěte byla přítomna jeho matka a poradkyně rodiny, která tuto aktivitu ověřovala. Pravidla byla vysvětlena pokynem: „Zkus se tvářit, jako já.“, což holčička hned pochopila. Poradkyně s holčičkou zkoušely úsměv, mračení, poslat pusinku, pohyb jazykem - vypláznout, olíznout horní, spodní ret, kolem dokola, zkusit dosáhnout jazykem na nos, bradu. Jednotlivé výrazy spolu zkoušely také s využitím zrcadla. Holčička většinu těchto činností zvládla. Aktivitu pravděpodobně zkouší i na logopedii. Hra trvala přibližně 7 minut.

- Hra č. 6

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 5:

Práce s klientem proběhla v prostředí střediska Rané péče pro Moravu a Slezsko v Olomouci. Kromě účastníků hry byla přítomna ještě matka dítěte a poradkyně rodiny. Hra proběhla u stolu. Chlapec byl trochu roztěkaný. Jednotlivě jsem mu předložila kartičky s obrázky. Líbily se mu, téměř všechna slova znal a snažil se je artikulovat. Velmi hezky se mnou komunikoval. U kartičky se sluníčkem jsem se chlapce zeptala, kde sluníčko je. Chlapec mi porozuměl a pohledem z okna na oblohu hledal Slunce. Celkem jsme vyzkoušeli cca 15 slov. Chlapce bavilo kartičky brát a po jejich uhodnutí je dávat na hromádku. Aktivita trvala 5 minut.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 6:

Prostředí pro hru tvořil dětský pokoj. Kromě dítěte byla přítomna jeho matka a poradkyně rodiny, která tuto aktivitu ověřovala. Poradkyně vybrala 4 kartičky s obrázky

a dala je do košíčku. Holčička obrázky po jednom vyťahovala a s poradkyní si ukazovaly pro obrázky jednotlivé znaky. Následně poradkyně položila kartičku např. na stůl, pod stůl, vedle na zem a ptala se: „Kde je pipi? Kde je?“, na což holčička reagovala a hra se jí líbila.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 8:

Hra probíhala v obývacím pokoji na pohovce, chlapec seděl matce na klíně. V místnosti byla přítomna také sestra dítěte a poradkyně rodiny, které se do hry nezapojovaly. Pro hru jsem využila kartičky s barevnými obrázky zvířat a předmětů. Chlapci jsem postupně ukazovala kartičky s obrázky míče, vlaku, sluníčka a auta. Současně s obrázkem jsem vždy ukázala i znak pro dané slovo. Chlapec mě pozorně sledoval, ale znaky neopakoval. Na znak Slunce se usmál. Podle slov poradkyně je nejvhodnější ukazovat znak hned vedle obrázku, aby se dítě mohlo soustředit pouze na jedno místo. Aktivita trvala 5 minut.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 9:

Prostředí pro hru tvořil dětský pokoj. Kromě účastníků hry byly přítomny také matka a babička dítěte a poradkyně rodiny. Pro hru jsem využila kartiček s obrázky zvířat a předmětů. Vybrala jsem obrázek míče a zeptala se holčičky: „Co to je?“. Holčička zareagovala tak, že v místnosti našla míč a chtěla si s ním hrát. Ukázala jsem jí znak pro míč, pozorně mě sledovala. Další kartičky (sluníčko, kuře, auto, kůň) holčičku příliš nezaujaly, hned se začala věnovat svým hračkám. Hra trvala přibližně 3 minuty.

- Hra č. 7

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 1:

Aktivita probíhala v domácím prostředí klienta, v dětském pokoji s uklizenými hračkami a minimálním množstvím rušivých podnětů a s barelem se zvukovými hračkami. Hry se účastnila poradkyně, která danou aktivitu ověřovala a druhá poradkyně na náslechu. Dítě chodilo po místnosti, zatřásla jsem barelem, abych upoutala pozornost, dítě se kouklo, přistoupilo k barelu, projevilo zájem o zvuky, chtělo se podívat dovnitř. Barel jsem otevřela, dítě začalo šátrat rukou v barelu a vyťahovat předmět zájmu (letadlo, které hrčelo), po vytažení - ztráta pozornosti, opět odchází, zapínám v barelu zvukovou hračku - kačenku, dítě přichází a vyťahuje ji, prohlíží si, pokládá na zem, podává mi víčko a chce barel zavřít.

Poté ani po opakovaných výzvách neprojevuje o barel se zvuky zájem. Dítě projevilo velmi krátkodobý zájem, v závěru dalo jasné najevo, že již hru nechce. Aktivita trvala přibližně 3 minuty i s přestávkami.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 5:

Práce s klientem proběhla v prostředí střediska Rané péče pro Moravu a Slezsko v Olomouci. Kromě účastníků hry byla přítomna ještě matka dítěte a poradkyně rodiny. Hra probíhala u stolu. Před chlapce jsem postavila krabičku plnou předmětů vydávajících zvuk, která ho velmi zaujala, začal si ji prohlížet. Postupně zjistil, že jsou uvnitř předměty a začal je vytahovat a vydávat jimi zvuk. Aktivita se mu velmi líbila, nejvíce si oblíbil zvoneček. Jednotlivé předměty sám zase do krabičky uklidil. Hra trvala přibližně 2 minuty.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 8:

Hra probíhala v obývacím pokoji na pohovce, chlapec seděl matce na klíně. V místnosti byla přítomna také sestra dítěte a poradkyně rodiny, které se do hry nezapojovaly. Chlapci jsem ukázala krabičku, zkoušela s ní třepat a vydávat pomocí ní zvuky, hned ho zaujala a natahoval po ní ruce. Chvilí si ji prohlížel, líbily se mu obrázky na krabičce, ukazovala jsem mu znaky pro slova na obrázcích, pozorně mě sledoval. Poté předměty z krabičky vysypal a chtěl si je dát do pusy. Každý předmět jsem vzala a rozezvučila, na což nijak nereagoval. Aktivita trvala 5 minut.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 9:

Prostředí pro hru tvořil dětský pokoj, ve kterém byla přítomna také matka dítěte, babička dítěte a poradkyně rodiny. Holčičce jsem předložila krabici se zvukovými hračkami, velice ji zaujala, zjistila, že v krabičce je otvor a uvnitř další předměty, které začala vytahovat. Jako první objevila chrastítko, se kterým zkoušela hrkat, což se jí moc líbilo. Poté našla rolničku, která ji nezaujala. V průběhu holčička odběhla pryč pro jinou hračku a zase přišla zpět. Vytahovala z krabičky další předměty, každý chvíli objevovala a poté položila na zem. U jednoho předmětu potřebovala pomoc s vytáhnutím z krabičky. Hra ji zaujala, ale nevydržela u ní příliš dlouho. Celkem trvala přibližně 5 minut.

- Hra č. 8

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 5:

Práce s klientem proběhla v prostředí střediska Rané péče pro Moravu a Slezsko v Olomouci. Kromě účastníků hry byla přítomna ještě matka dítěte a poradkyně rodiny. Chlapce zaujala hrací skříňka, která sloužila pro vytvoření signálu u této aktivity. Nechala jsem jej, aby skříňku prozkoumal a seznámil se s jejím zvukem. Začal zvuk pouštět a zastavovat. Přesunuli jsme se na koberec, kde jsme si hráli na zajíčky, kteří spí a na daný signál se vzbudí a vyskočí. Chlapec nechápal, co je jeho úkolem. Zapojila se i maminka s poradkyní, se kterými jsme společně chlapce motivovaly. V poloze sedu na zemi (s otevřenými očmi) chlapec nechtěl být, ale po zaznění signálu vyskočil s námi, nikdy však ne jako první. Hru jsme zopakovali 4x, chlapce zaujala, líbilo se mu, že jsme zapojení všichni. Celá hra trvala 5 minut.

- Hra č. 9

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 2:

Hra probíhala v domácím prostředí klienta, v obývacím pokoji u stolu. V místnosti byla kromě účastníků hry přítomna také matka holčičky, poradkyně a slyšící tříletá kamarádka holčičky. Po vysvětlení pravidel hry dívka chápala, co po ní chci. Problém nastal při výběru lodičky, když se jí nepodařily odfouknout předměty (dvě papírové lodičky, míček). Nakonec se jí podařilo odfouknout pířko a pingpongový míček. Stůl pro dívku byl příliš vysoký a tím pádem špatně dostupný, nebyla dostatečně motivována pro obcházení stolu a foukání do předmětu z druhé strany, přesto ji aktivita zaujala a účastnila se jí. Dráhu tvořila křídou nakreslená čára na stůl. Hra dítě bavila přibližně 5 minut.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 3:

Prostředí pro hru tvořila místnost ve středisku Rané péče pro Moravu a Slezsko v Olomouci. Kromě účastníků hry byla v místnosti přítomna také maminka chlapce a poradkyně. Chlapec první vyzkoušel foukat do několika předmětů (papírová lodička, tenisový míček, pířko), poté jsme vytvořili dráhu z magnetů na magnetické tabulce a určili začátek a konec; chlapec si první vyznačil dráhu prstem a potom foukáním dostal kuličku do cíle. Velmi ho lákalo dopomáhat si rukou, byl velmi netrpělivý. Následně jsme vyzkoušeli foukání

do píruka, pochopil rozdíl mezi foukáním hodně a málo. Nakonec jsme zvolili foukání do tenisového míčku a jednodušší dráhu, což se mu povedlo a míček dostal do určeného cíle. Aktivita trvala přibližně 10 min.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 7:

Hra proběhla v domácím prostředí klienta, v obývacím pokoji. Hry se účastnila poradkyně, která aktivitu ověřovala, chlapec (klient) a jeho mladší bratr. Děti hru pochopily na základě předvedení. V rámci hry chlapci vystřídali předměty, do kterých foukali, reagovali aktivně a se zápallem pro hru. Aktivita trvala 5-7 minut.

- Hra č. 10

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 2:

Hra probíhala v domácím prostředí klienta, v obývacím pokoji u stolu. V místnosti byla kromě účastníků hry přítomna také matka holčičky, poradkyně a slyšící tříletá kamarádka holčičky. Na začátku proběhlo seznámení se zvýrazňovačem, kreslení obrázku, poté jsem nakreslila na papír velké písmeno A, které holčička měla za úkol hledat v textu. Po vysvětlení pravidel hry nechápala, co po ní chce. Na začátku si vůbec nevšímalá psaného textu, zaujaly ji pouze obrázky v časopise, po společném hledání několika prvních písmen dívka pochopila pravidla hry a začala se zapojovat. Holčičku hra v průběhu začala bavit a sama chtěla písmeno v textu hledat. Celá aktivita trvala do 10 minut

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 3:

Prostředí pro hru tvořila místnost ve středisku Rané péče pro Moravu a Slezsko v Olomouci. Kromě účastníků hry byla v místnosti přítomna také maminka chlapce a poradkyně. Chlapec se nejprve seznámil s písmenem L, které měl před sebou napsané na papíře, poté jsme společně hledali písmeno L v časopise, chlapec pochopil pravidla, ale měl problémy s nalezením písmena. Bylo na něm vidět veliké soustředění a zklidnění. V textu našel sám přibližně 5 písmen L. Aktivita ho bavila, chtěl stále hledat další písmenka. Hra trvala přibližně 7 minut.

- Hra č. 11

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 2:

Hra probíhala v domácím prostředí klienta, v obývacím pokoji u stolu. V místnosti byla kromě účastníků hry přítomna také matka holčičky, poradkyně a slyšící tříletá kamarádka holčičky. Holčička zatím nebyla seznámena s konceptem dávání hádanek a především kvůli omezené slovní zásobě nechápala, co po ní chce. Ke hře jsem proto využila kartiček s obrázky předmětů, což dívku motivovalo. Při popisu hádanky jsem využívala pouze zvířat a postupovala od obecných znaků po konkrétní a postupně jsem přidávala nápovědy, nakonec jsem napověděla i zvuk zvířete, který byl většinou vodítkem pro dívku, a zvíře uhádla. K výměně rolí jsme se při hře nedostaly z důvodu vysoké náročnosti pro dívku. Hra u dívky rozvíjela především znakovou a slovní zásobu, ale moc se jí líbilo, že spolu komunikujeme. Celá aktivita trvala do 10 minut.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 3:

Prostředí pro hru tvořila místnost ve středisku Rané péče pro Moravu a Slezsko v Olomouci. Kromě účastníků hry byla v místnosti přítomna také maminka chlapce a poradkyně. Chlapci jsem popsala několik zvířat (kůň, kočka, papoušek), která podle popisu nedokázal uhodnout, s nápovědou (zvuk zvířete, znak) už ano, papouška uhádl sám bez nápovědy. Následně jsem použila kartičky s obrázky, které jsem zakryla a popisovala, chlapec se málo soustředil a chtěl se na obrázky podívat ještě před uhodnutím. Koncept dávání hádanek chlapec v tomto případě nepochopil dostatečně, líbila se mu ale vzájemná komunikace a dívání se na obrázky. Hra trvala 5 minut.

- Hra č. 12

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 2:

Hra probíhala v domácím prostředí klienta, v obývacím pokoji u stolu. V místnosti byla kromě účastníků hry přítomna také matka holčičky, poradkyně a slyšící tříletá kamarádka holčičky. Holčičku jsem nejprve seznámila s písničkou, která hrála z mobilu, poté jsem mobil schovala, aby slyšela rozdíl, když je mobil schovaný. Poté jsem přestoupila k samotné aktivitě, při které si dívka zakryla oči a já jsem v její blízkosti schovala hrající mobil. Následně dívka mobil hledala, avšak většinou jej sama nenašla (s pomocí vždy ano). Hra dívku velmi bavila a velice ji zaujala. Z důvodu pouze jednostranné kompenzace sluchu měla dívka velké potíže s lokalizací zvuku. Celá aktivita trvala přibližně 10 minut

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 3:

Prostředí pro hru tvořila místnost ve středisku Rané péče pro Moravu a Slezsko v Olomouci. Kromě účastníků hry byla v místnosti přítomna také maminka chlapce a poradkyně. Nejprve jsem chlapce seznámila s písničkou, kterou jsem mu pouštěla z mobilu, poté jsme mobil společně schovávali a zkoumali, jak se mění zvuk. Následně se chlapec schoval a zakryl si oči, já jsem schovala mobil s hrající písničkou a společně jsme jej hledali, což se chlapci vždy povedlo. Velmi pomohlo, že jsem schovávala mobil na viditelná místa, takže se chlapec orientoval i podle zraku. Aktivita trvala přibližně 8 minut.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 4:

Hra proběhla v domácím prostředí klienta, v obývacím pokoji spojeném s jídelnou, hračky byly uklizeny. Hry se účastnila poradkyně, která danou aktivitu ověřovala, dítě a jeho maminka. Dítě aktivitu podle zadaných pravidel pochopilo rychle, nejdříve jsem předvedla zvuk hračky, poté jsem ukázala, že má dítě zakrýt oči (pomáhala maminka) - nápodoba, poté jsem ukázala, že slyším a hledám, kde hračka je. Využila jsem pomůcky „Kde je Peppa?“ (prasátko vydává zvuk v pravidelných intervalech - říká: haló, tady jsem, atd.). Dítě sedělo v náručí maminky, mělo zakryté oči, čekalo, až hračku schovám, po schování hračky jsem dítěti poklepala na nohu a dala instrukci, pozor, poslouvej, dítě bylo soustředěné, po zaznění hračky ukázalo, že slyší a začalo se otáčet, pobíhat po místnosti a hledat, opakovaně jsme upozorňovali, že má poslouchat, aby mohlo hračku najít. Hra dítě hodně bavila, hlavně hledání hračky, občas bylo potřeba vyžádat si soustředění, aby dítě pouze neběhalo po místnosti, ale aby se soustředilo, odkud zvuk přichází. Dobrá činnost na lokalizaci - toto se úplně nedařilo, dítě zvuk registrovalo, ale bylo potřeba mu dopomoci se směrem, poté po dobrém soustředění již dítě dohledalo, kde je hračka schovaná. Celá hra trvala do 10 minut.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 9:

Prostředí pro hru tvořil dětský pokoj, ve kterém byla přítomna také matka dítěte, babička dítěte a poradkyně rodiny. Holčičce jsem ukázala hrací skříňku a pustila jí zvuk, který slyšela. Poté jí maminka zakryla oči, já jsem skříňku schovala do látkového tunelu, kde si před chvílí hrála. Holčička skříňku nemohla najít, ale po chvíli si na zvuk zvykla a začala si hrát s jinou hračkou. Začali jsme ji motivovat, aby hračku opět hledala a pomohli jsme jí skříňku najít. Znovu už hrát nechtěla. Hra trvala přibližně 5 minut.

- Hra č. 13

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 4:

Hra proběhla v domácím prostředí klienta, v obývacím pokoji spojeném s jídelnou, hračky byly uklizeny. Hry se účastnila poradkyně, která danou aktivitu ověřovala, dítě a jeho maminka. Pro hru jsme využili hry sluchové pexeso od Albi, které má dítě doma, hru zná, ví, co má dělat. Dítě sedělo naproti poradci, mezi nimi byly rozsypany kostky sluchového pexesa. Poradce vybízel dítě, aby vzalo kostku a poslouchalo, poté slovně i znakem vybízel k hledání stejné kostky. Dítě zkouší více kostek, samo dává najevo, jestli je zvuk stejný nebo ne. Když má pocit, že je zvuk stejný, lze to poznat na výrazu - velmi výrazně mimicky upozorňuje, nabízí kostky poradci, ten také poslouchá a říká ano, je to stejné (vše doprovázeno také znakem) - přichází ocenění, uložení stejné dvojice do krabice. Domluva, kdo bude hledat, dítě vybízí poradce, poradce vybírá jednu kostku, nabízí dítěti, aby si také poslechlo, dítě se ihned zapojuje a hledá stejný zvuk kostky. Takto činnost opakujeme cca u 5-6 dvojic kostek, poté již zájem dítěte opadá a ukazuje, že chce činnost uklidit. Dítě je schopno určit stejné dvojice, někdy si není jisté a vyžaduje ověření od dospělé osoby. Hra trvala přibližně 10 minut.

Terénní poznámky získané při interakci s účastníkem 7:

Hra proběhla v domácím prostředí klienta, v obývacím pokoji, na pohovce naproti sobě. Hry se účastnila poradkyně, která aktivitu ověřovala, a chlapec (klient). Chlapec hru pochopil postupně, nejprve chtěl jen otevřít vajíčka, musela jsem opakovat, ať hledá stejné, názorně ukázat, omezit možnosti výběru. Nejlepší byla varianta, že dítě dostalo jedno vajíčko a pak ze 2 dalších hledalo stejné (zbytek jsem schovala a postupně předkládala, tedy výběr byl omezený na výběr ze 2). Také jsem zpočátku vybírala do dvojice spíše kontrastní zvuky, aby byl rozdíl zjevnější. Pak si všiml, že jedna dvojice má mírně tmavší odstín žluté než ostatní, a automaticky tuto dvojici dávala k sobě, aniž by zkoušel sluchem. Dítě reagovalo se zájmem a bylo dostatečně motivováno. Celá hra trvala přibližně 5 minut.

Příloha č. 4: Kvartérní soubor her a činností

- **Hra č. 1**

Kategorie: Kojenecký věk (6 týdnů – 1 rok)

Název: Bubeník

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, motorika, vnímání rytmu

Pomůcky: kovové nádoby (hrnce, poklice, pánve, aj.), dřevěné a plastové nádoby, vařečka

Postup: Udělejte okolo dítěte kruh z nádobí a začněte do jednotlivých nádob bubnovat rukama. Motivujte dítě k tomu, aby se k Vám přidalo. Nechte dítě, aby si vyzkoušelo zvuk jednotlivých nádob. Z počátku bubnujte pomalu a postupně zrychlujte. Můžete také měnit sílu bubnování. Nakonec dejte dítěti do ruky vařečku a nechte jej, ať objevuje zvuky nádob.

Tipy:

- U staršího dítěte můžete vybubnovat do nádoby jednoduchý rytmus a chtít po dítěti, aby jej zopakovalo.
- Děti, které zvuky nádob neslyší, se mohou nádoby držet a vnímat rytmus pomocí hmatu.

- **Hra č. 2** byla na základě interpretace získaných dat sloučena s hrou č. 12

- **Hra č. 3**

Kategorie: Kojenecký věk (6 týdnů – 1 rok)

Název: Smyslový vak

Rozvíjená oblast: motorika, hmatové vnímání, sluchové vnímání, zrakové vnímání

Pomůcky: látkový vak (např. obal od polštáře), náplň (např. noviny, alobal, pečicí papír, sáček, atd.)

Postup: Látkový vak naplníme zmačkaným materiálem, který jsme si připravili a uvážeme na něm uzel tak, aby obsah nešel vysypat. Dítěti ležícímu na zádech ukážeme vak a necháme ho, aby jej důkladně prozkoumalo.

Upozornění: Látkový vak musí být čistý a nesmí obsahovat malé části, které by mohly dítěti ublížit. Po celou dobu hraní je nutné dbát na zvýšený dohled nad dítětem.

Tipy:

- Do obsahu vaku je možné přidat rolničky či pár kapek levandulového oleje.
- Starší děti mohou hledat dvojice stejných předmětů podle hmatu, přičemž jeden předmět z dvojice je uvnitř vaku spolu s dalšími předměty a dítě ho hledá.

- **Hra č. 4**

Kategorie: Kojenecký věk (6 týdnů – 1 rok)

Název: Hmatová podložka

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, hmatové vnímání, motorika

Pomůcky: podložka (alobal, pečicí papír, hedvábný papír, bublinková fólie, igelit)

Postup: Na měkkou podložku (např. matraci nebo pohovku) umístíme několik vrstev alobalu nebo jiného materiálu (viz Pomůcky). Na takto připravenou podložku položíme dítě tak, aby bylo v poloze na bříšku a nohama se dotýkalo podložky. Dítě se postupně seznamuje se zvuky materiálu při kopání a uvědomuje si souvislost kopání a zvuku.

Upozornění: Při práci s alobalem je třeba dbát na zvýšenou opatrnost a neustále mít dítě pod dozorem.

- **Hra č. 5**

Kategorie: Batolecí věk (1-3 roky)

Název: Zrcadlo

Rozvíjená oblast: motorika mluvidel, mimika, udržení pozornosti

Pomůcky: ---

Postup: Sedneme si naproti dítěti a začneme pomalu střídat obličejové výrazy (např. úsměv, údiv, smutek, radost, atd.) a slovy „zkus se tvářit jako já“ motivujeme dítě k tomu, aby po nás jednotlivé výrazy opakovalo. Postupujeme od jednodušších výrazů po ty složitější. Když se nám zrcadlení daří, můžeme přidat i cvičení na jazyk či na rty (*ve sborníku budou sepsány zvlášť*). Nakonec si můžeme celý obličej namasírovat konečky prstů.

Tipy:

- Aktivitu můžeme provádět vedle sebe před zrcadlem.
- Pro motivaci můžeme použít také obrázky zvířat, která společně napodobujeme.
- U starších dětí je možné do hry zapojit celé tělo a zrcadlit pantomimu.

- **Hra č. 6**

Kategorie: Batolecí věk (1-3 roky)

Název: Obrázková krabička

Rozvíjená oblast: znakový jazyk, paměť

Pomůcky: krabička/plechovka, obrázky slov

Postup: Vytvoříme sadu obrázků (jednotlivých nebo tematických celků), jejichž znaky se chceme naučit. Všechny obrázky dáme do krabičky a s dítětem je střídavě vytahujeme, přičemž vždy zároveň ukážeme znak pro dané slovo.

Tipy:

- Obrázky také můžeme rozmístit po místnosti a nechat dítě, aby je hledalo. Když obrázek najde, ukáže jeho znak.
- Obrázek můžeme např. schovat pod stůl, dát vedle stolu, atd. a ptát se dítěte na polohu obrázku.
- Můžeme využít obrázky předmětů, které jsou v našem okolí, přičemž úkolem dítěte je po uhodnutí daný předmět najít.

- **Hra č. 7**

Kategorie: Batolecí věk (1-3 roky)

Název: Zvukový poklad

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, jemná motorika

Pomůcky: krabička s otvorem (např. od kapesníků), předměty vydávající zvuk (např. rolničky, zvonky, chrastítka, atd.)

Postup: Zvukové předměty umístíme do krabičky a necháme dítě, aby ji začalo objevovat. Dítě postupně začne z krabičky vytahovat jednotlivé předměty a zkoumat je. Při rozezvučení předmětů dítě cvičí své sluchové vnímání.

Tip:

- Obsah „pokladu“ můžeme obměňovat a motivovat tak dítě k poznávání nových zvuků.

- **Hra č. 8**

Kategorie: Batolecí věk (1-3 roky)

Název: Zajíček

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, soustředění, hrubá motorika

Pomůcky: předmět vydávající zvuk (zvoneček, chrastítko, klíče, aj.)

Postup: Dítě sedí v poloze zajíčka (sed na patách, hlava skloněná k zemi opřená o ruce) a pozorně poslouchá. Po chvíli ticha rozezvučíme vybraný předmět. Úkolem dítěte je co nejrychleji po zaslechnutí zvuku vyskočit jako zajíc.

Tipy:

- Náročnější varianta: Ve hře střídáme několik zvukových předmětů, přičemž úkolem dítěte je zareagovat pouze na jeden předem určený.
- Můžeme měnit naši vzdálenost od dítěte nebo sílu vydávaného zvuku.

- **Hra č. 9**

Kategorie: Předškolní věk (3-6 let)

Název: Stolní foukaná

Rozvíjená oblast: dech, koordinace

Pomůcky: kousek papíru, různé předměty

Postup: Z kousku papíru spolu s dítětem složíme lodičku (případně vytvoříme kuličku). Na nízký stůl rozložíme předměty a určíme mezi nimi dráhu. Na začátek dráhy dáme lodičku a necháme dítě, aby ovládalo lodičku pouze foukáním, bez jakékoliv jiné pomoci. Cílem hry je dostat lodičku na konec dráhy.

Tipy:

- Hra se dá hrát i s více dětmi, přičemž každý má svou lodičku.
- Jako motivační prvek můžeme dítěti měřit čas jednotlivých pokusů.
- Můžeme dítěti pustit hudbu, kterou budeme průběžně zastavovat. Určíme pravidlo, že foukání je možné pouze tehdy, když hudba hraje (zastavená hudba = zákaz foukání).
- Jako lehčí variantu lodičky můžeme využít pířko nebo pingpongový míček.

- **Hra č. 10**

Kategorie: Předškolní věk (3-6 let)

Název: Detektiv

Rozvíjená oblast: zrakové vnímání, příprava na čtení, soustředění

Pomůcky: časopis, papír, zvýrazňovač

Postup: Dítěti dáme do rukou časopis. Jeho úkolem je vyznačit v textu zvýrazňovačem například všechna písmena „D“ (doporučujeme hledat pouze velká tiskací písmena). Napíšeme dítěti toto písmeno na papír jako předlohu. Na začátku mu s několika prvními písmenky pomůžeme, potom jej necháme pracovat samostatně. Dítě nemusí umět číst - stačí, když v textu hledá stejný tvar písmene.

Tip:

- Po skončení aktivity může dítě zkusit napsat z paměti dané písmeno na papír.

- **Hra č. 11**

Kategorie: Předškolní věk (3-6 let)

Název: Hádanky

Rozvíjená oblast: mluvený projev/znakový jazyk, myšlení, popis

Pomůcky: ---

Postup: Popisujeme dítěti určité slovo (předměty v okolí, zvířata, osoby, profese, pohádkové postavy, atd.), buď pomocí mluvení, nebo pomocí znakového jazyka. Úkolem dítěte je slovo uhádnout, případně daný objekt najít, pokud je v našem okolí.

Tipy:

- Můžeme se vystřídat v rolích (dítě popisuje, my hádáme). Přestože odpověď můžeme znát hned, necháme dítě, aby popis dokončilo.
- Pokud je nutné dítěti pomoci s popisem, ptáme se ho na otázky ohledně vlastností, umístění či použití objektu.
- Lze také vytvořit sadu obrázků, ze kterých budeme pro popis vybírat.

- **Hra č. 12**

Kategorie: Předškolní věk (3-6 let)

Název: Hledání hrající hračky

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, pozornost, soustředění, hrubá motorika

Pomůcky: hrající předmět (např. hračka, mobilní telefon, malé rádio, budík)

Postup: Dítě si zakryje oči a my schováme v místnosti hrající předmět tak, aby jeho zvuk byl dostatečně zřetelný a aby byl v dosahu dítěte. Dítě si poté odkryje oči a jeho úkolem je předmět najít. Slovy: „Co to hraje?“ a rozhlížením po místnosti opakovaně motivujeme dítě k hledání hrajícího předmětu.

Tipy:

- Ze začátku můžeme hrající předmět hledat s dítětem společně, aby pochopilo princip hry.
- Dítě může čekat za dveřmi místnosti, ve které umístíme hrající předmět. Po přivolání dítě přiběhne a předmět hledá.
- Jiná varianta hry: Dítě si stoupne doprostřed místnosti, zaváže (nebo zakryje) si oči a pozorně poslouchá. My předmět umístíme v jeho blízkosti a rozezvučíme jej. Úkolem dítěte je otočit se za předmětem a ukázat na něj bez toho, aby se pohnulo z místa, může se pouze otáčet.

- **Hra č. 13**

Kategorie: Školní věk (6-7 let)

Název: Zvukové pexeso

Rozvíjená oblast: sluchové vnímání, paměť, soustředění

Pomůcky: krabičky z Kinder vajíček (ve stejné barvě), náplň do krabiček (např. luštěniny, písek, kamínek, papír, atd.)

Postup: Vytvoříme z krabiček dvojice, přičemž do každé dvojice dáme stejnou náplň (i stejné množství). Dvojice zamícháme a necháme dítě, aby je hledalo podle stejného zvuku.

Tipy:

- Pro lepší přehlednost můžeme jednotlivé krabičky umístit do kartonu od vajíček.
- Pro kontrolu lze na spodní stranu jednotlivých dvojic vajíček nalepit barevné značky.
- Jiná varianta hry: Dítě vybírá pouze doplněk do dvojice, na výběr má jedno správné a jedno špatné vajíčko (celkem tedy pracuje vždy pouze se třemi).
- Hru je možné hrát ve více hráčích.

- **Hra č. 14**

Kategorie: Školní věk (6-7 let)

Název: Příběh

Rozvíjená oblast: myšlení, představivost, schopnost vyprávění, mluvený projev/znakový jazyk

Pomůcky: papír, pastelky, nůžky, látkový pytlík

Postup: Nejprve na papír nakreslíme co nejvíce postav, které mohou figurovat v příběhu, vystříháme je a dáme do pytlíku. Dítě si poté náhodně vytáhne z pytlíku jednu postavu a začne vyprávět libovolný příběh, který si vymyslí. Můžeme také vybrat prostředí pro příběh (vyrobené nebo např. z knihy). Postupně si z pytlíku vytahuje další a další postavy, dokud příběh nedokončí. Nakonec může celý vymyšlený příběh nakreslit na papír.

- **Hra č. 15**

Kategorie: Školní věk (6-7 let)

Název: Kimova hra

Rozvíjená oblast: zrakové vnímání, paměť, soustředění

Pomůcky: 6 různých předmětů (např. klíč, tužka, brýle, atd.), šátek, stopky

Postup: Na plochu rozložíme šest předmětů a zakryjeme je šátkem (dítě je nesmí dopředu vidět). Přizveme dítě ke hře a vysvětlíme mu pravidla: po odkrytí šátku bude mít 10 sekund na to, aby si zapamatovalo co nejvíce předmětů, poté předměty opět zakryjeme šátkem. Úkolem je vyjmenovat předměty, které si zapamatovalo. Podle potřeby můžeme měnit počet předmětů či délku času, kdy jsou odkryté.

Tipy:

- Jiná varianta hry: Dítě se opět snaží zapamatovat si co nejvíce předmětů, poté se otočí, my jeden předmět odebereme a úkolem dítěte je uhodnout, který předmět chybí.
- Jiná varianta hry: Dítěti první předložíme pouze 3 předměty, které si má zapamatovat. V dalších kolech počet předmětů zvyšujeme.

- **Hra č. 16**

Kategorie: Školní věk (6-7 let)

Název: Hádání emocí

Rozvíjená oblast: sociální dovednosti, popis emocí, mimika

Pomůcky: kartičky s obrázky emocí (např. obličej, smajlíci, fotografie)

Postup: Vybereme náhodně jednu kartičku a předvedeme danou zobrazenou emoci. Dítě hádá, o jakou emoci jde. Poté si o dané emoci povídáme, např. „Už ses tak někdy cítil? Co se ti předtím stalo? Co bys udělal, kdyby se tak cítil tvůj kamarád?“ apod. V dalším kole vybírá kartičku a předvádí emoci dítě, my hádáme.

Tip:

- Jiná varianta hry: Dítěti předložíme obrázek nějakého děje a úkolem dítěte je k tomuto ději přiřadit kartičku s emoci.

Anotace

Jméno a příjmení:	Věra Pažourková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jiří Langer, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Hry a činnosti pro rozvoj dítěte raného věku se sluchovým postižením
Název v angličtině:	Games and Activities for Development of Early-Age Child with Hearing Impairment
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá tématem her a činností využitelných pro rozvoj dítěte raného věku se sluchovým postižením. První část práce tvoří teoretickou základnu pro výzkum realizovaný v rámci této bakalářské práce. Je zde popsána problematika sluchového postižení, vývoje dítěte, raného věku a teorie hry. Ve druhé části práce je podrobně popsán provedený výzkum, který se zaměřuje na konkrétní hry a činnosti využitelné při práci s dětmi v raném věku se sluchovým postižením. Výstupem praktické části je sborník her a činností využitelných u této cílové skupiny.
Klíčová slova:	Hry, činnosti, raný věk, sluchové postižení, vývoj dítěte, speciální pedagogika
Anotace v angličtině:	This Bachelor thesis focuses on the issue of games and activities applicable to the development of early-age children with hearing impairment. The first part of the thesis covers the theoretical basis for the research conducted within this paper. It deals with the problems of hearing impairment, child development, early childhood and game theory. The second part includes a detailed description of the research addressing specific games and activities useful for working with early-aged children with hearing impairment. The outcome of the practical part is a collection of games and activities applicable to this target group.
Klíčová slova v angličtině:	Games, Activities, Early Childhood, Hearing Impairment, Child Development, Special Education
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Sekundární soubor her a činností Příloha č. 2: Formulář pro terénní poznámky Příloha č. 3: Kompletní terénní poznámky Příloha č. 4: Kvartérní soubor her a činností
Rozsah práce:	58 stran
Jazyk práce:	český